

STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ

**BELZEBUBOVA
SONATA ILI ISTINSKI
DOGAĐAJ U
MORDOVARU**

Komad u tri čina

Motto: „Musik ist höhere Offenbarung
als jede Religion und Philosophie”.¹

Beethoven

Posvećeno Marcelu Staroniewiczzu

¹ (njem.) Glazba je veće otkrivenje od bilo koje religije i filozofije. /Sve bilješke sastavio je prevodilac, osim ako to nije posebno naznačeno./

OSOBE

Baka Julia – 67 godina. U tamnosmeđoj haljini i naočalama.

Krystyna Ceres (Čereš)^{II} – njezina unuka. 18 godina. Tamna brineta, vrlo lijepa.

Istvan Szentmichalyi (Sentmihalj) – skladatelj. 24 godine. Svjetlokestenjaste kose.

Hieronim baron Sakalyi (Šakalj) – elegantni fićfirić, 22 godine. Vrlo vatreni brinet.

Barunica Sakalyi – njegova majka. Malena, mršava matrona, 58 godina

Teobald Rio Bamba – bradati, crni čovjek, 57 godina.

Joachim Baltazar de Campos de Baleastadar – oko 50 godina. Golem, plećat. Brinet. Duga crna brada. Pomalo sijede kose na sljepoočicama. Čelav. Plantažer.

Hilda Fajtcacy (Fajtčači) – 29 godina i pol. Riđa. Demonska. Pjevačica budimpeštanske opere.

Istvanova teta – malena starica, prilično uobičajenasta.

Don José Intriguez de Estrada – 45 godina. Bradica u špic. Brinet. Španjolski ambasador u Brazilu.

Šest lakaja – hulje s bradicama u špic, u crvenim livrejama. Crne štrample i crni gajtani.

Prvi lakaj barunice Sakalyi – modra livreja s crvenim manžetama. Srebrna dugmad.

Stvar se odvija u XX. stoljeću u Mordovaru, u Mađarskoj.

PRVI ČIN

Salon u stanu B a k e J u l i j e . Namještaj skroman, starinski. Obijeljeni zidovi. Strop tamnosmeđ, poduprt poprečnim gredama. Na zidovima slike i minijature. Široka ostakljena vrata u dubini izlaze na verandu isprepletenu vinovom lozom, koja postaje sve crvenija. U daljini vide se brda prekrivena svježim snijegom. Pali se svjetiljka sa zelenim abažurum. Za okruglim stolom sjedi B a k a J u l i j a u bijeloj kapici, u smeđoj haljini. Slijeva, s druge strane stola, I s t v a n S z e n t m i c h a l y i odjeven u sportsku odjeću, na stolici za ljuljanje. Stanka. Pada mrak. Zatim noć s mjesecinom.

ISTVAN

A da nam ispričate nešto strašno prije nego što se Krystyna vrati – tako je dosadno čekati. Najbolje bi bilo o onoj davno obećanoj Belzebubovoj sonati. Sjećate se kako vam Krystyna nije dala da završite – jer ne podnosi slušati dvaput istu priču.

BAKA

Neka bude. Dakle, bilo je to ovako: jednom je ovdje, u Mordovaru, živio mladi glazbenik, u potpunosti nalik vama, samo, s obzirom na ona vremena, malčice nenormalaniji. Neki su ga čak smatrali budalom, ali to navodno nije istina. Kao dijete poznavala sam one koji su ga vidjeli. Dakle, on je neprestano, još od samog djetinjstva, maštao da napiše Belzebubovu sonatu, kako ju je nazivao – to jest sonatu koja će apsolutno nadvisiti sve druge. I to ne samo Mozartove i Beethovenove sonate, nego općenito sve što je bilo i što je u glazbi moglo biti stvoreno: sonatu koju bi napisao sâm Belzebub kad bi bio skladatelj. Onda je poludio: tvrdio je da je Belzebuba upoznao osobno, da je zajedno s njim putovao paklom. Navodno je to bio – naime, taj Belzebub – posve običan gospodin s crnom bradom, odjeven pomalo starinski, nekako baš kao

II Mađarski izgovor navodi se u zagradi /Bilj. aut./.

naš brazilsko-portugalski hidalgo^{III}: de Campos de Baleastadar.

ISTVAN

Tko je to, bako? Ali zašto ste ga usporedili sa stvarnim čovjekom? Tako volim fantazije neuprljane ni najmanjim tragom životnih opravdanja.

BAKA

Da se nisi usudio govoriti takve stvari, jer i ti možeš poludjeti – baš kao i onaj tamo. Ja sam stara: da bi bilo jednostavnije govorit ću ti „ti“. Ne zaboravi da mi ne smiješ povrijediti Krystynu – to ti ne bih mogla oprostiti; živa ili mrtva – osvetit ću je.

ISTVAN *drščući*

Oh – samo da ne umre. (*ozbiljno*) Vjerujte mi, bako, sve zavisi isključivo o novcu.

BAKA *strogo*

Voljela bih da to ovisi samo o tvojoj savjesti.

ISTVAN

Ah – ne govorimo o tome; onda, kako je bilo s tim Belzebubom? Tko je taj hidalgo?

BAKA

Prvi među plantažerima vinove loze u Mordovaru. Odmah se vidi da si tu tek od nedavna, ako ne znaš tko je de Campos. Dakle, ona su dvojica išla i išla, tražeći ulaz u pakao koji se, prema staroj mordovarskoj kronici, trebao nalaziti u okolici brda Czikla^{IV}. Navodno je onaj bradonja sve ispričao mladome sve, i to u detalje – kako taj pakao izgleda, kao da je sâm u njemu bio tko zna koliko puta ili je u njemu nekoć stalno živio. Samo se, jadnik, nije mogao sjetiti ulaza. Ha, ha. Obojica su poludjela – bolje rečeno: nijedan nije

bio do kraja svjestan tko je onaj drugi. Svašta su o njima govorili. A mladoga su pronašli obješenog za tregere pored ulaza u napušteni rudnik na padini brda Czikla. Navodno je imao predispozicije da postane glazbeni genij.

ISTVAN

To je prilično nezanimljiva priča, a osim toga i prilično kratka, moja bakice – očekivao sam ipak nešto bolje. Budući da ne znamo tko je bio taj gospodin, odakle je došao i gdje se izgubio – moram reći da svim tim uopće nisam oduševljen. Takvih priča možeš izmisliti deset na sat.

BAKA

Izmisliti možeš mnogo, i to znatno zanimljivijih. Mordovar je mjesto kao stvoreno za to da se u njemu dogodi nešto izvanredno. Čudnovata brda i čudnovati ljudi. Čak i oni koji dolaze ovamo moraju biti upravo takvi, a ne drukčiji – i oni moraju biti čudnovati.

ISTVAN

Ja nisam baš nimalo čudnovat. Ja sam umjetnik – toliko znam. Možda i nisam posve svjestan što znači biti umjetnik – ali u tome nema ničeg čudnog. Komponiram, jer moram – baš kao što je netko drugi bankarski činovnik ili trgovac. Note pišem kao da upisujem račune u knjigu salda.

BAKA

To se tebi, Istvane, samo tako čini. Samom sebi nisi čudnovat, jer i sâm plivaš u čudnovatosti koju oko sebe stvaraš – plivaš kao riba u vodi; samo što riba ne stvara ono u čemu pliva. Ali i drugi osjećaju čudnovatost: ja, Krysia, pa čak i svi oni s druge obale jezera; naravno, govorim o lokalnom stanovništvu.

III Španjolski plemić.

IV Trebalo bi pisati: Cikla. /Bilj. aut./

ISTVAN

Ne trpim ih. Oni me osuđuju. Smatraju me zgubidanom, lijenčinom koja rasipa imovinu stare tete. Da sam muzikant u nekakvoj birtiji s druge strane jezera, obožavali bi me. Ali budući da se školujem u gradu, ljubomorni su i baš zato me preziru. Naša je strana jezera bolja.

BAKA

Možda baš zato gore po tebe. Danas je bolje biti s one strane.

ISTVAN

Ah – dosta s tim simbolizmima u norveškom stilu. Slučaj je htio da s one strane živi hrpa odvratnih skorojevića, a s ove – nekoliko osoba koje su sačuvale ostatke starih tradicija. Ne govorim s motrišta snobizma – mislim na tradiciju uistinu važnih stvari.

BAKA

Da, da – to se tako kaže, ali zapravo je sve drukčije. Samo ne znam u koje ubrojiti de Camposa. To je čovjek koji ne potpada ni pod koju poznatu vrstu.

ISTVAN

Htio bih ga već jednom upoznati. Iako...

Prezirno maše rukom.

BAKA

Sigurno će danas svratiti k nama – kao i obično subotom. Uvijek mu bacim karte za čitav tjedan. Ali ne bih ti savjetovala da mu se previše približavaš. Kažu da njegov odnos prema mladim ljudima nije uvijek bio lišen onoga što bi se moglo – kad bi netko htio – nazvati nečim kao...

ISTVAN *nestrpljivo*

Oh – ma ništa mi se neće dogoditi. U tom smjeru potpuno sam imuniziran. Ništa

što nije estetski lijepo za mene uopće ne postoji.

BAKA

Nažalost – ljudska priroda je takva da ono što nas u mladosti ispunjava odvratnošću, kasnije postaje strašću koja nas povlači na dno propasti. Kod nas u Mordovaru tiho je kao pred oluju – i bojim se da se budući događaji gomilaju poput prijetećih oblaka na horizontu naše sudbine.

ISTVAN

I da mi to vi, koji ste mi do sada ulijevali hrabrost, danas govorite takve stvari. Baš danas kad mi je mir tako potreban.

BAKA

Zbog čega?

ISTVAN

Zapravo ne znam.

BAKA

Pa zašto onda tako govoriš?

ISTVAN

Možda je kriv moj neodređeni odnos prema Krystyni. Osjećam u sebi prostorno-slušnu viziju tonova koje ne mogu uhvatiti u trajanju. Kao da u nemoćnim rukama držim sklopljenu lepezu, i ne mogu je rastvoriti i ugledati sliku koja je već postoji u svakom njezinom dijelu. Vidim besmislene dronjke kao na konfuzno izmiješanoj slagalici od kockica, ali cjelinu toga skriva preda mnom nekakva tajanstvena sjena. Možda je to ta Belzebubova sonata o kojoj je sanjao onaj muzikant. Jer doista, to nešto što je u meni, ima, čini se, formu sonate i nekako je nadljudsko. Nisam megaloman, ali...

S desne strane bez kucanja ulazi barun Hieronim Sakalyi, odjeven u jahaće odijelo s bičem u ruci.

SAKALYI

Bako, karte – i to brzo. (*Ljubi b a k u u obraz i izdaleka kima glavom Istvanu, koji se ne ustajući klanja.*) Nalazim se, kako to zovu, u kandžama demonske žene. Sve je to banalno do gađenja – baš kao u najtrivijalnijem ljubavnom romanu. I što da se radi, maestro. Kako tvoja remek-djela?

ISTVAN *uvrijeđenim tonom*

Prije svega nisam maestro, a kao drugo do sada nisam stvorio remek-djela...

SAKALYI *nimalo pokoleban*

Pretjerana skromnost, maestro. Molim vas, dođite jednom k nama na ručak – moja majka strasno voli glazbu – čak i tu vašu: futurističku. (*Miješa karte govoreći*) Baš me zanima me kako bi izgledala naša legendarna mordovarska Belzebubova sonata u futurističkoj transpoziciji. No, bako: molim.

Daje karte B a k i koja počinje slagati karte. Iza ostakljenih vrata verande neopažen staje

R i o B a m b a s upaljenom cigarom u ustima. Odjeven je u dugu španjolsku pelerinu.

ISTVAN *kasneći*

Hvala gospodine barune, ali ručam kod kuće...

SAKALYI

A, žao mi je... No i što, bako? Ta pikova dama jamačno je moj demon, pored devetke herc – erotskih osjećaja.

(Pjevuši, a zatim deklamira)

Tisuć' ljubavnica imao sam iz svih sfera,

Tisuć' ljubavnica imao sam – kužite li to,

Al' vi gubite zbog jedne žene, zar je to – to?

Tisuć' ljubavnica – jer, u svakoj igri

Herc mi se uvijek prvi javi,

Zlogukim pikovima okružen stalno.

Al' svaka od njih izdajnica je u odnosu na nju,

Nju jedinu, istinsku,

Nepostojeću, ali upravo stoga, baš nju.

ISTVAN

Kako vas nije stid govoriti tako jadne stihove? To je jamačno vlastita proizvodnja.

BAKA

Istvane, budi pristojan. Gospodin barun nije navikao na takvo ponašanje. Kako bilo da bilo, misao te pjesme prilično je lijepa.

ISTVAN

Poezija nije izražavanjem misli u rimama, nego stvaranjem sinteze slika, zvukova i značenja riječi u određenoj formi. Ali ako je forma ružna, i najbolja se misao može ogaditi.

BAKA *prijeteći*

Istvane!

SAKALYI

Ma ništa zato – maestro je potišten i zato govori tako učeno, premda neukusno.

ISTVAN *podizujući se*

Ako me još jednom nazovete maestrom...

SAKALYI

Sutra ćete vjerojatno biti lešina, gospodine Szentmichalyi. Pogodio sam asa na njihalu s udaljenosti trideset pet koraka, a u sablji mi nema ravna u čitavoj županiji. Dakle, bako?

Istvan sjedne. S lijeve strane utrčava Krystyna u zelenoj haljini i narančasto-crnom šalu.

BAKA

Pomiri te mladiće, Krysta. Samo što si nisu u oči skočili.

KRYSTYNA

Kako da ih pomirim kad znam da sam zapravo ja uzrok njihove svađe.

BAKA

Krysta!

Krystyna se zbuni.

SAKALYI

Griješite, gospođo: u vlasti sam demon-ske žene. Došao sam vašoj baki po savjet.

KRYSTYNA *vrlo zbunjena*

Kako to? Ah – uostalom, ja ne vjerujem. To je odvratno.

ISTVAN *naglo ustaje*

Ne mogu to više podnijeti. Moram ići. Gospođine barune: sutra dvoboj. Mjesto susreta: stari rudnik podno brda Czikla. Svjedoci su suvišni.

SAKALYI

Na usluzi, gospođine. Ja ću ipak dovesti svjedoka: svog strijelca.

ISTVAN

Kako želite – mene se to uopće ne tiče. Općenito, radim to samo zbog svojih osobnih umjetničkih ciljeva. Vi ste samo sasvim slučajna izlika.

SAKALYI

Suvišna povjeravanja.

KRYSTYNA

Oni su poludjeli. Gospođine Hieronime: i vi, koji ste ništa, tako dobro odjeveno, sjajno pucajuće i besprijevano poslo-

ženo ništa, i vi se usudite lišiti Mađare njihove buduće slave.

SAKALYI

Ali, gospođice Krystyno, ja sam ovdje došao samo zbog karata. Nisam namjeravao vrijeđati maestra. Kunem se da se uopće ne nadmećem s njim zbog vas. Pa ipak, prisiljen sam pucati.

KRYSTYNA

Vidite, gospođine Istvane, vi ste taj koji inzistira. Morate ostati – svirat ćemo, improvizirati na četiri ruke, kao i tada, te posljednje nedjelje kod vaše tete.

ISTVAN

Te večeri bio sam pijan. Općenito, bio je to za mene nesretan dan, bolje da ga ne spominjemo. Tada sam se zaljubio u vas. (*Iznenada drukčijim tonom, donoseći iznenadno odluku*) Uostalom, u redu: ostajem. Ali pod uvjetom da ne zadržavate gospođina Sakalyija. Ne pristaje mi biti s njim u istom društvu.

SAKALYI

Oh – previše suptilnosti. Uostalom, to je i tako nepotrebno; večeras sam zauzet. No i što, bako, hoću li najzad saznati što će biti sa mnom, hoću li uspjeti pobijediti svog demona?

BAKA

Strašne te stvari očekuju, mladi gospođine. Noćas ćeš ubiti ženu vatrene kose, ujutro ćeš se i sâm ubiti, navečer idućeg dana tvoja će si majka oduzeti život. Osim ako ne napustiš naše društvo – možda ćeš tada uspjeti sačuvati sve njih, pa i samoga sebe. Ova je noć puna fatalizma.

KRYSTYNA

Ja ću vam praviti društvo, gospođine Hieronime – do jutra, ako treba.

BAKA

Kako možeš...

KRYSTYNA

Smatram da za spas ovog mladog čovjeka od sigurne smrti mogu posjediti s njim do osam ujutro – u pola devet moram ići u gimnaziju: ne vidim u tome ništa loše. Danas i tako ne bih mogla zaspati. Nekako sam abnormalno uzbuđena. Gospodin Istvan neće mi to uzeti za zlo.

ISTVAN *tmurno*

Ne znam.

SAKALYI

Ne bih htio da zbog mene nastanu novi nesporednici. Općenito, s nepozvanim ljudima previše sam otvoren. No neka bude kako bude. Moram svima priznati da nisam zaljubljen u gospođicu Krystynu, no čak i kad bi bilo tako nikada se ne bih njome oženio: ja sam snob, svjestan svog snobizma.

KRYSTYNA

Da, ali u svakom trenutku možete se oženiti s gospođom Fajtcacy, pjevačicom budimpeštanske opere, budući da je to za vas već dovoljno skandalozno.

SAKALYI

Zašto odmah spominjati imena – to je tako vulgarno.

BAKA

Nažalost, za to zna čitav Mordovar.

KRYSTYNA

Razvedeni od nje i ovjenčani legendom pustolova svoje ćete predat umorno srce predati nekakvoj gospođici iz dobre kuće, u nasljedne i imovinske svrhe.

SAKALYI

S obzirom na realnu prijetnju revolucije i s njom povezanom eksproprijacijom u brakovima iz naše sfere ta pitanja igraju sve manju ulogu.

ISTVAN

Sve je to općenito dosadno.

SAKALYI

Ah, tako – u svakom trenutku mogu se ustrijeliti: iznerviran sam do ludila. (*Vadi revolver.*) Nitko me ne shvaća. O, da samo znate!

Usmjerava revolver prema sljepoočici. Istvan se baca i pokušava mu ga oduzeti. Borba.

ISTVAN

Ne oduzimajte mi mogućnost zadovoljštine. Ne izvijajte mi ruku: ja sam glazbenik. I tako ništa neće pomoći.

Izvlači mu revolver i sprema ga u džep. Istodobno kroz staklena vrata ulazi Rio Bamba, ogrnut u pelerinu, s cigarom u ustima.

RIO BAMBA *ne skidajući crni šešir s golemim obodom; cigara stalno u gubici.*

Lijepo je kad se možeš odmoriti u tom vašem Mordovaru nakon svih pustolovina na tropskim morima i u džunglama – ali samo u tom slučaju. Život tu mora uvijek djelovati pogubno: onespobljajući. Moram izjaviti da sam ja tvoj stric, Istvane. Sada se zovem Rio Bamba i skupo će mi platiti onaj tko me nazove drukčije. Računam s diskrecijom prisutnih.

ISTVAN

Ah, striko, sjećam se kao danas one noći na palubi „Sylwije“ – bila je to stara vojna olupina, pretvorena u trgovački brod, imao sam tada pet godina. Približavali smo se Riju i ti si, striče rasipni, pućkao svoju vječnu cigaru baš kao sada.

RIO BAMBA

Ja sam lik iz zaboravljena sna. Ali Mordovar je uvijek živio u meni. Morao sam se vratiti. Tu mogućnost zahvaljujem svom kompanjonu, Joachimu Baltazaru de Camoposu, koji će stići svakog trena.

ISTVAN

Invazija brazilskih plantažera na siroti Mordovar. Ali što nas se tiču pustolovine običnih ljudi? Kod umjetnika oni se pretvaraju u nešto drugo, prenose se u drugu dimenziju i zato svaki detalj iz života umjetnika ima tako ludu vrijednost, zato se biografi bave tim detaljima, sve do komičnosti.

SAKALYI

I ovaj gospodin već sanja svog budućeg biografa koji istražuje tajne današnje večeri u svezi s njegovim muzikalijama. Umjetnost je igračka – ni gora, ni bolja od drugih. Slavljenje umjetnika u naše doba dokazuje našu dekadenciju.

ISTVAN

Ne odgovaram vam, jer smo trenutačno neprijatelji, sukladno najglupljoj društvenoj konvenciji koja je ikada postojala. Čast je anakronizam – danas više nitko ne uspijeva dati preciznu definiciju tog pojma.

SAKALYI

Pa ipak, razgovarate sa mnom. I bez obzira što govorite o časti tući ćete se sa mnom.

ISTVAN

Samo i jedino u umjetničke svrhe. Potreban mi je bilo kakav šok koji bi oslobodio u meni to što moram napisati. Strašna sam kukavica – zato biram strah kojega mi šalje slučaj. Da sam erotoman odabrao bih odricanje od jedine ljubavi.

SAKALYI

A da ste gurman odabrali biste gladovanje. Tri razloga na koje materijalistički, pseudoznanstveni mozgići žele svesti religiju.

ISTVAN

Neće je svesti. Religija je, jednako kao i filozofija, intelektualna obrada specifičnih osjećaja koje zovem metafizičkim.

RIO BAMBA

No dobro – ali gospodo, uzmite kao primjer činjenicu mog povratka u Mordovar.

SAKALYI

Kakve to ima veze s onim o čemu smo govorili?

RIO BAMBA

Možda i ima. Ali ne prihvaćam idiotsko pridržavanje teme. Dakle: navodno mi je u Brazilu bilo bolje. Pa ipak, nisam mogao izdržati: iskoristio sam Joachimovu opsesiju mađarskim vinom i ovdašnjim brdima, i došao. Ali vam pritom moram povjeriti veliku tajnu: osoba koja mi je uništila život je baka Julija. Kad sam bio deset godina mlađi zbog nje sam izvršio malverzacije radi kojih se i danas kajem.

BAKA

Da – nažalost, bila sam njegova ljubavnica i moja pokojna kćer bila je njegova kćer. U mladosti sam bila moralno čudovište, međutim, fizički tako privlačna da su si ljudi zbog mene rezali žile.

RIO BAMBA

Ne – ona govori istinu.

BAKA

Između ostalih i vaš otac, gospodine barune. (*Potpuni mrak. Brda u snijegu gore odsjajem crvenila, a zatim hladnim mjesječevim svjetlom.*) I tako danas proživljavamo

večer uspomena, nagnuti nad bunarom iz kojega možemo crpiti štogod poželimo: otrov i gorčinu ili nektar i ambroziju, ili lijek za duševnu bol, čežnju i muku savjesti.

ISTVAN

Da – to je tipična mordovarska večer kada brda gore odsjajem crvenila i zemlja se zaista čini čudnovatim planetom, a ne mjestom svakodnevnice običnosti.

RIO BAMBA

Upravo to: divno si se izrazio, moj sinko. Htio sam vas zainteresirati za činjenicu koja nema neko općenito značenje: čudnovatost osobnih doživljaja učiniti vlasništvom svih, i to stimulacijom osjećaja ljepote vlastitih uspomena. Ali to se ne da napraviti. Svatko živi zatvoren u vlastitom svijetu kao u zatvoru, dok misli da ovaj večernji oblak, kojega vidi u trenutku zamišljenosti nad večernosti, istodobno prelijeće nebom drugog čovjeka – dok je tamo možda noć bez zvižda, puna razvrata, ili odvratan svijetlo podne kada uspijeva dobar posao.

SAKALYI

E, moj Rio Bamba, zapravo ste pomalo neprecizno izrazili vrlo važnu i ništa manje običnu činjenicu: apsolutnu izoliranost svake individue u svemiru.

ISTVAN

Ah – kad bih to mogao izraziti u tonovima. Ali ja postavljam note na crtovlje kao što knjigovođa postavlja brojeve u svojim knjigama, i mrtav je moj posao za mene, unatoč tome što se drugima ta glazba tako sviđa. To je dobro komponirana glazba, ali nije umjetnost. O, kako sada razumijem onoga koji je želio napisati sonatu kao sâm Belzebub! Iznenada sam to shvatio u cjelini. (*Kroz ostakljena vrata u dubini ulazi Baleastadar u crnom mantilu i crnom špičastom šeširu sa širokim obodom. Iza njega, trenutno za prisutne zaklonjena*

njegovom figurom, ide Hilda Fajtcacy u crnoj bundi, bez šešira.) Ja ne želim život koji bi se izražavao zvukovima, nego da tonovi žive sami i međusobno se bore za nešto nevidljivo. Ah, nitko to ne shvaća!

BALEASTADAR

A možda ja već shvaćam? Možda će se upravo zbog mene dogoditi ono o čemu razmišljate? (*Svi se okreću prema njemu.*) Dobra večer. Molim vas, ne mičite se. Ne želim kvariti istinski mordovarski štimung, moguće samo u ovim brdima.

BAKA

Eto ti tvog Belzebuba, Istvane. (*Primjećuje Hildu, koju do sada nitko nije opazio.*) Kakva je to strana figura u našem društvu? Možda bi mi ona mogla pomoći da provjerim svoje karte?

ISTVAN

Bako, ne glumite naivku. To je demon gospodina Sakalyia. Čudesna žena: gospođa Fajtcacy – poznajem je samo iz opere. Ima izvanredan glas.

SAKALYI

Hilda! Zašto si došla ovamo? Svojom mi prisutnošću truješ jedino mjesto u kojemu sam mogao ne misliti na tebe truješ mi svojom prisutnošću, podsjećajući me na svu realnost moga pada. Već mi se učinilo da sam to uspio transformirati u mordovarsko-umjetnički štimung.

HILDA

Šuti – ovdje ima i stranaca. Nitko te ne pita što osjećaš. Ima i važnijih stvari.

ISTVAN

Kako je drukčiji njezin glas kada govori...

HILDA *Sakalyiju, pokazujući na Krystynu*

Vidim ovdje nekakvo nevino jaganjce koje

zavodiš otrovom što sam ti ga ucijepila. Takve ti žene očito ne trebaju, šeptrljo. O, kako sam nesretna. Eto, tako se tješi ova ovdje luda, umjesto da osvoji moju dušu, sitnim dušama nedostižnu.

SAKALYI

Hilda! Smiri se. Sada ti i ja mogu reći: ovdje ima stranaca.

HILDA

Ne moći se pokoriti pred muškarcem koji pobuđuje najluđu strast – ima li išta groznije za ženu u mom stilu?

BALEASTADAR *dodiruje rukom njezina ramena*

Ali, gospođo Hildo, bili ste već na dobrom putu. Sjetite se našeg prvog razgovora u vinogradu, u sjaju poslijepodnevnog sunca.

SAKALYI

Jeste li već kupili tu crkotinu? (*Pokazuje na Hildu*) Jer jedino joj se ja nedvojbeno sviđam.

BALEASTADAR

Nisam i ne namjeravam kupiti, premda bih vas s lakoćom mogao nadmašiti na licitaciji, gospodine Sakalyi. Sluti na nešto mnogo zanimljivije. I najgluplja legenda krije u sebi ponešto istine: zasniva se na nekakvoj stvarnosti, makar i simbolički.

ISTVAN

Recite otvoreno: zašto ste doputovali čak iz Brazila?

KRYSTYNA *pucajući u smijeh*

Ha, ha, ha! Jednom riječi: tko zna niste li vi Belzebub – kako zgodno!

BALEASTADAR

Ne smij se, dijete: na svijetu je toliko neobičnih stvari na koje su stanovnici gradova

zaboravili. Katkad iz dubine brda ili u beskrajnim prerijama nešto promakne i hvatajući se za nešto drugo nastaje klupko nekakvih novih, nadstvarnosnih mogućnosti. Odmotati takvo klupko...

ISTVAN *nestrpljivo*

Ali tko ste vi u stvari?

BALEASTADAR

Ja sam Joachim Baltazar de Campos de Baleastadar, uzgajivač bikova iz Brazila, a ovdje kod vas – plantažer vinove loze. I ja sam neuspjeli pijanist – neuspjeli zbog stanovite ljubavi koja je u meni ipak stvorila nešto što mi ne bi dali ni svi koncerti, ni sva slava svijeta.

ISTVAN

No – i što dalje?

BALEASTADAR

I ne mislite da vam želim slagati. Međutim, u vjeri me je osnažio susret s ovom ovdje ženom, i to upravo danas, tri dana nakon tvog dolaska, gospodine Szentmichalyi. Valja prekinuti s mordovarskim čarom tih tihih štimunga, inače ćete do kraja života stavljati znakiće kojima će se drugi diviti, ali sebe kao umjetnika nećete proživjeti.

ISTVAN

Jeste li vi doista onaj Belzebub, kojega je obećavala baka? Ne vjerujem u tu dimenziju čudnovatosti. Umjetnost je najčudnovatija stvar.

BALEASTADAR

Ali ne ona koju vi stvarate. To je obična čudnovatost koja obmanjuje tolike suvremene umjetnike. Imaju uspjeha – naravno, ali za dvjesto godina nitko ih neće htjeti ni svirati ni čitati, ni gledati. Oni služe tome da ljudima ogade i život, i umjetnost. Od njih neće ostati ništa.

ISTVAN

Ja ne želim biti jedan od njih. Radije ću prestati stvarati. Premda bi to bila strašna muka.

BALEASTADAR

Još uvijek se ne trebate ničega odricati. Bolje je da riskirate sve: ili – ili.

ISTVAN

Ali kako to napraviti? Što riskirati? Potpuno sam nemoćan jer ne znam od čega započeti. A da se popnem na liticu, negdje u Czikli, i da se bacim s nje poput idiota ili da pretrčim ispred košičkog ekspresa u najvećoj brzini, ili da popijem pet litara češke votke – to su dostupni rizici.

BALESTADAR

Vi ste kukavica? Istina?

ISTVAN

Da – i što onda. Prestanite me mistificirati.

SAKALYI

Život me opet počinje zanimati. Bez obzira što zbog te mjedenokose beštije užasno patim, trenutno o tome ne razmišljam na tako otrovan način.

RIO BAMBA

Pokušajte je izlupati, gospodine barune. To u romanima katkad pomaže – možda će pomoći i u životu.

SAKALYI

Pokušao sam – dobro lupanje ne pomaže. Ne shvaćate me, moj dobri Rio Bamba. Ona je moja i ništa mi ne odbija. Pa ipak, ne mogu je pokoriti. Ne znam što je njezina duša, ne znam čak ni postoji li ona uopće. Kako je moguće pokoriti nekoga koga nema?

ISTVAN

Gospodo: predlažem da kasnije porazgovaramo o tim stvarima. Ovdje su u prvom planu mnogo zanimljivije stvari koje se posredno i vas mogu ticati. Moguće je da će se s v e još promijeniti na potpuno neočekivani način.

BALEASTADAR

Da – ja ne lažem, ne govorim simbolički i ni u što ne vjerujem, unatoč tome što se na ovom svijetu osjećam, hm – kako da to kažem – prilično čudno – ali ne onako da bih mogao povjerovati...

KRYSTYNA

U što? U to da ste Belzebub?

BALEASTADAR

Makar i u to – u nedostatku bilo čega boljeg.

KRYSTYNA

To su tužne, manijakalne gluposti...

BALEASTADAR

Pričekajte, pričekajte! – U životu ne treba biti preveliki realist. Kad mi je Rio Bamba, stric gospodina Istvana, prvi put ispričao tu čitavu takozvanu mordovarsku legendu, smijao sam se tome. Međutim, kasnije sam počeo razmišljati i razmišljao sam o tome sve u krug, bez kraja, i najzad se u meni nešto unutra preokrenulo, nešto čega sam podsvjesno bio svjestan, kao u snu. Moja je žena prestala za mene postojati, unatoč tome što – ali ostavimo to...

BAKA

O to, to, to – baš to.

BALEASTADAR

Molim, ne prekidajte. Osjetio sam u sebi nešto čudno, nekakav predosjećaj da ja sve to odnekud poznajem i da moram

vidjeti ovaj kraj. Odmah sam preko svojih agenata ovdje kupio vinograd, a sada već tri tjedna čekam Istvana.

KRYSTYNA

I evo, imate svog Belzebuba, gospodine Istvane. Nema pomoći.

BALEASTADAR *ne obraćajući na nju pažnju*

Jer, u krajnjoj liniji, problem nije u tome jesam li ja Belzebub, ili ne, što tako zanima gospođicu Krystynu, nego u toj sonati. Ja sam zapravo pijanist, samo što sam u životu pogriješio zanimanje. Ali uvijek sam maštao o nekome tko bi otjelovio moje ideje – ni sâm ne znam kakve – osjećam ih u sebi kao jedan veliki detonator za koji nemam ni fitilja, ni žara.

KRYSTYNA

Da, nema žara, a dovukao se ovdje čak iz Brazila!

ISTVAN

Pričekajte, gospođice Krystyno.

KRYSTYNA

Novi kandidat za ludilo...

BALEASTADAR *završavajući svoj govor*

I kad sam saznao da u ovom kraju postoji glazbenik, i da je uz to sinovac mog Rio Bambe, znao sam već zapravo sve. Jer zašto je njegov stric postao moj upravitelj, zašto je Istvan kao sedmogodišnji dječčić pobjegao iz Rija u Peštu odmah nakon što je doputovao? A? To nije slučajno. Samo valja imati hrabrosti pokušati.

KRYSTYNA

Pokušati može li se kojim slučajem poludjeti – u nedostatku bolje zanimacije.

BALEASTADAR

Možemo to i tako nazvati. Ali ako svi polu-

dimo i sve postane drukčije, unatoč tome što će naši odnosi ostati isti, ili ako naprosto promijenimo središte koordinata...

KRYSTYNA

Upravo sam položila analitičku geometriju i vaše mi usporedbe ne mogu imponirati. Takvu promjenu središta koordinata nekoć su jednostavno nazvali ludilom...

BALEASTADAR *prijeteći, nestrpljiv*

Dosta s tim djevojačkim trabunjanjem! Današnja večer nije slučajna. Čekao sam na sve to još tamo, u Brazilu. Za vrelih gradskih noći dok je vruć vjetar donosio s ulice zvukove gitare, ili u tišini pampasa^V dok je moja obitelj već odavno spavala, maštao sam o tim vašim jadnim brdima i urušenom rudniku, i o tebi, Istvane.

ISTVAN

Ali ako se sve to ispuni, to jest: napišem li istinsku Belzebubovu sonatu, možda ćemo svi isplivati u nekakvu drugu dimenziju?

BALEASTADAR

Uspijem li prelići u tebe tu čudnovatost glazbe, koju u sebi potencijalno nosim, možda ćeš stvoriti ono o čemu maštaš. Ja ne mogu: nemam talenta. Zato u legendi govore o sonati kakvu bi (naglasak na „bi“) komponirao Belzebub kad bi, i tako dalje... Nije riječ o nevjerici u mogućnost njegove realne egzistencije, nego tek u mogućnosti komponiranja – pri najboljim predispozicijama.

KRYSTYNA

Meni se čini da Belzebub uopće nije mogao biti talentiran čovjek, on je mogao napraviti sve, ali lažno.

^V Travnata stepa na jugoistoku Južne Amerike, blizu ušća rijeke La Plata.

BALEASTADAR

Čovjek! Ali je posredstvom drugih mogao izvršavati pravdu zla, po cijenu uništenja njihova života. Dok bi u umjetnosti mogao stvarati veličinu – no samo u naše doba, u epohi umjetničke perverzije. U toj dimenziji veličine *d o s a d a* nije bilo.

KRYSTYNA

Govorite o tom Belzebubu tako da na trenutke doista počinjem vjerovati u njegovo postojanje.

Iznenada podiže se silovit vjetar. Stanka.

BAKA

Pokvarili ste sudbinu koja me u kartama nikad nije prevarila.

BALEASTADAR

Vidite, bako: karte koje su meni slagali nikada se nisu ostvarile.

SAKALYI

Nešto se od toga mora ostvariti. Više neću moći podnijeti to poniženje. Ako to ne napravim propast ću u sramoti, stoput goroj od onoga što može nastupiti kasnije.

Iz džepa zamišljenog Istvana vadi revolver i puca u gospođu Fajtcacy, koja pada. Sakalyi istrčava kroz vrata zdesna usred udara vjetroplanske jesenje oluje, koja se diže.

BAKA

A, riječ je postala tijelom! U ime Oca, Sina, Duha – dajte baki kimel-kuha^{VI}!

KRYSTYNA

Bože – baka je poludjela!

RIO BAMBA

Pozabavi se onom osobom, Krysia. Ja ću uspomena povratiti baku u svijest.

VI Od kimel-küche (njem.) — tijesto s kuminom.

Gladi Baku po glavi i šapće joj nešto sa cigalom u zubima.

HILDA sjedeći na zemlji

Bože, on će se ubiti! Ja ga tako volim. Što on hoće od mene? Umislilo si je da ne poznaje moju dušu. Tko li će ga izliječiti od tog ludila, ako ja umrem.

Iznenada pada nauznak. Krystyna joj opipava puls i provjerava da li diše.

KRYSTYNA

Vjerojatno nije živa – ne čujem disanje. Tako krasna, kao anđelčić. Nemoguće je da je istina ono što o njoj govore.

BALEASTADAR

Eto, večera je počela. Dođi, Istvane, idemo u rudnik u Monte Czikla. A ako tamo ne pronađemo pakao, naći ćemo ga u sebi, sasvim dovoljno da našom sonatom zasjenimo sve Belzebube svijeta. Ni sâm u to ne vjerujem, ali nekakva me tajanstvena sila, viša od mene samog i od svega, na to prisiljava.

ISTVAN

Ah – kakva je sreća živjeti i patiti u Mordovaru! Osjećam nešto što samotne zvukove odavno povezuje u nekakvu temu koju još ne čujem. Htio bih propasti na samo dno moralne bijede i odozdo promatrati svoje djelo koje raste nada mnom kao golemi toranj u bljesku sablasnog sunca na zalasku. U dolinama mog života tada može zavladata mrak.

BALEASTADAR

Dođi – trenutak je sasvim odgovarajući. Ali zapamti: ako pakao ne nađemo ni tamo, ni u sebi samima, i ako se pokaže da sam ja samo i jedino običan brazilski plantažer i neuspjeli pijanist – da se nitko od nas nije usudio ni pisnuti. Popit ćemo jutarnju kavu na željezničkoj postaji u Uj-Mordovaru i otići na spavanje. A nakon

toga običan život, kao da se ništa nije dogodilo. Obećavaš?

ISTVAN

Obećavam.

Izlaze usred vjetra na središnja vrata. Istvan hvata crnu pelerinu i sivu sportsku kapu s vješalice na vratima.

KRYYSTYNA

Krasno je počelo. Samo je jedna dobra stvar – to da mi se je ovaj Sakalyi sasvim prestao sviđati.

RIO BAMBA *svečano*

Ne prekidajmo večer, istinsku mordovarsku večer u kojoj se čudnovatost isprepleće s običnošću u čudesan vjenčić trenutaka, vječnih u svojoj ljepoti. O, običnosti, blagoslovljeno bilo ime tvoje – bez tebe na svijetu ne bi bilo ničeg čudnovatog! Daj vina, Krysia.

Vjetar puše sve jače. Krystyna ustaje i ide nalijevo.

Zastor

KRAJ PRVOG ČINA

DRUGI ČIN

Podzemlje u napuštenom rudniku Czikla, uređeno kao relativno fantastičan pakao. Ravno između stupova udubljenje. Vrata iza lijevog stupa s lijeve strane. Čudnovate fotelje i kauči. Sve u bojama: crnoj i crvenoj. Opći dojam demonskog kiča zabavljačkih institucija, povezan s nečim u visokom stupnju doista neugodnim, pa čak i prijetećim. U dubini između stupova na malom podiju glasovir. Kroz vrata slijeva ulaze: Baleastadar i Istvan. Prvi odjeven kao u I. činu, drugi ima crn kaput sa zadignutim ovratnikom i sivom sportskom kapom.

BALEASTADAR

No, vidiš, Istvane – iako baš sve ne odgovara našim zahtjevima – u svemu tome ima nečega. Istina, ovaj pakao malo previše podsjeća na nekakav pariški kabare ili najnovije naprave u Salon di' Gioja u Riju, ali ima u njemu nečega – to ne podliježe sumnji. Ako se ne varam nalazimo se u sali za psihičke torture.

ISTVAN

Mene podsjeća i na jednu od takozvanih demonskih sala u Ösz-Buda-Var u Pešti.

BALEASTADAR

No, da: nije prva klasa. Ali mislim da je pakao o kojem smo maštali zapravo nezamisliv, a ne samo neostvariv u realnosti. No zamisli: ući u zasuto okno u unutrašnjosti gore Czikle kraj Mordovara i pronaći tamo pariški ili budimpeštanski kabare, i to se može smatrati određenom vrstom čuda. Što?

ISTVAN *mrzovoljno, prikrivajući strah*

Naravno da je tako. Pa ipak, osjećam se malo drukčije. Kao da je ona večer udaljena najmanje pet godina. Izašli smo odande u osam, a sad je dvanaest u noći – četiri sata: vrijeme mi se strašno odužilo.

BALEASTADAR

I meni – ali ništa za to. Bojiš se?

ISTVAN *neodređeno*

Nešto se kovitla na samom dnu moga bića. Postao sam nekakvom spiljom punom krivina i utvarama koje vrebaju. Međutim, to još uvijek nema veze s mojom glazbom. Beskonačnost dijeli moju vlastitu formu od onoga čime bi trebala biti ispunjena...

BALEASTADAR

Ne brbljaj tako bez prestanka – vidjet ćemo što će biti dalje.

Iza fantastičnog purpurnog kauča zdesna pojavljuju se dvojica L a k a j a u crvenim livrejama, s bradicama u špic. Izgled mefistofeleski. Prilaze B a l e a s t a d a r u i govore u glas, klanjajući se.

LAKAJI

Monseigneur!^{VII}

Ostaju sagnuti.

BALEASTADAR *Istvanu*

Tako se domaćini nekakva pariškog kabarea obraćaju svakom gostu – „Chat Noir“^{VIII}, zar ne? Ne bi li pakao, čak kad bi se nalazio u mordovarskim brdima, bio tek nešto nalik na glupu instituciju za zabavu i razonodu? Međutim, to bi bilo nešto neusporedivo glupo. Šteta što umjesto toga nismo otišli popričati u Magas Cafihaz s one strane jezera. Uopće se ne osjećam kao Belzebub.

I. LAKAJ

Molim Vas, Vaša prinčevska visosti, pogledajte se straga.

Postavlja maleno zrcalo na odgovarajući način. B a l e a s t a d a r se okreće, opipava straga ispod pelerine i osvrće se. Drugi L a k a j skida mu pelerinu. Pokazuje se da B a l e a s t a d a r drži u ruci svoj vlastiti debeli, vražji rep, baš kao u štakora, koji završava trokutnom metalnom kukom.

BALEASTADAR

Što, dovraga! To uopće nisam primijetio.

Detaljno proučava rep.

II. LAKAJ

Knez tame mora imati rep. Kletve u tom stilu kod nas nisu dopuštene.

VII (fr.) Monsinjur; vaše visočanstvo.

VIII (fr.) Crni mačak – popularni devetnaestostoljetni pariški kabaret, mjesto susreta umjetničke boeme.

BALEASTADAR

Nečuveno! Ali unatoč tome što izrasta iz mene taj rep je mrtav. I vi imate repove – i vaši su mrtvi?

I. LAKAJ

Čak i uz današnju tehniku pakao se mora predstavljati onakvim kakav je u svojoj biti. Nekoć je bilo bolje. Ali krivotvorine ne prihvaćamo, unatoč tome što kad bismo htjeli...

BALEASTADAR *iznenada posve izmijenjenim tonom: vladarsko-belzebubnim, koji će stalno jačati*

Dosta! Molim vas, postavite večeru za devet osoba – sad će stići ostali. Ali prije svega: sjekiru i panj! Življe! Pokrenite se.

LAKAJI

Odmah, vaša kneževska visosti! Na zapovijed, Vaša kneževska visosti!

Trče iza stupa lijevo.

ISTVAN *kroz suze*

Počinjete ulaziti u ulogu, gospodine Baltazare.

BALEASTADAR

Što da se radi – vidjet ćemo što će iz toga proizići. Nekakva divlja sila steže me u iznutricama. Peče kao vruće željezo. Razdire me ljuta mržnja, posve bespredmetna. To je, čini se, čisto zlo. (*L a k a j i unose panjeve i sjekiru, postavljaju ih na sredinu.*)

A sada, Istvane, odsjeći ćeš mi rep – ne trpim demonske efekte III. klase, neprikladne općoj situaciji. Sijeci – zanima me hoće li me zaboljeti.

Istvan postavlja B a l e a s t a d a r o v rep na panj i zamahuje.

LAKAJ govori II. /L a k a j u/

Hebnazele: to izgleda nekako sumnjivo.

Istvan sječe. Rep pada. Baleastadar vrišti od bola. Krv se lijeva iz odsječena dijela i iz osnove. Baleastadar sjedne bočno na kauč.

II. LAKAJ govori I. /L a k a j u/

A ja ti kažem, Azdrubote, da je to prvi znak njegove istinitosti. Da li bi se netko drugi, osim samog Kneza Tame, osmjelio na nešto slično? (*Baleastadaru*) Gospodine, izgovori još te četiri riječi: znaš koje?

BALEASTADAR ustajući

Banabiel, Abiel, Hamon, Azababrol! Ni sâm ne znam što govorim. Ali ima u tome mnogo nekakva strašnog smisla. Ja sam već t a m o!

II. LAKAJ govori I /L a k a j u/

Azdrubote: padnimo na trbuhe. To je on. Najzad pakao ima svoga Belzebuba.

Oba padaju na trbuhe pred Baleastadaram.

I. L A K A J ležeći

Nije to uvijek slučaj. Katkad treba dugo čekati dok se ne narodi netko takav među ljudima. Samo si ti, gospodine, imao hrabrosti povjerovati u ono što drugi smatraju potpunom besmislicom. Ti si on, jesi! Samim time nas, sirote kabaretske lakaje, podižeš na razinu dostojnu istinskih vragova.

BALEASTADAR

Azdrubot ima pravo. Stanite pored panja, dečki, položite repove na njega, jedan uz drugoga. (*L a k a j i smjesta izvršavaju zapovijed.*) Reži, Istvane: svršimo najzad s tom odvratnom komedijom. Podzemni kabaret ili današnji pakao – svejedno – mora biti u dobrom stilu. Dolje mračnjaštvo, praznovjerje i nazadnjaštvo! Reži! (*Istvan reže, repovi otpadaju. L a k a j*

i se užasno grče od bola, ali stoje u mjestu.) A sada uzmite sjekire i panj, i ako netko od vaše kompanije ima rep – smjesta ga odrežite. Razumijete? I večera neka za deset minuta bude spremna. Marš!

LAKAJI

Razumijemo, Vaša kneževska visosti! Slušamo!

Istrčavaju s panjevima i sjekirom iza stupa lijevo.

ISTVAN

Taj pakao smrdi po starini. Ne znam hoćete li se sa svojim neobuzdanim temperamentom ovdje uspjeti snaći.

BALEASTADAR

Sve će se uskoro promijeniti. Pred nama su još beskrajne močvare psiholoških užasa. Naravno, zbog nedostatka vremena stvari ćemo pojednostaviti.

Kroz vrata s lijeve strane druga četiri L a k a j a (bez repa) unose tri tamnocrvena ljesa i postavljaju ih u red s lijeve strane. Tijekom unošenja Baleastadar govori.

BALEASTADAR

To su jamačno leševi od jučer. Znaš li, Istvane, da je već idući dan? Sve se kreće sve većom brzinom. S početka nećeš moći juriti za događajima, ali onda ćeš se naviknuti. Život se ovdje zasniva na stalnom dostizanju i prestizanju samoga sebe. (*L a k a j i m a*) Otvorite ljesove!

L a k a j i počinju odvaljivati ljesove

ISTVAN

Tako ludo žalim zbog posljednje mordovarske večeri koju sam proživio kao nedovršeni čovjek.

BALEASTADAR

Prerano si prekoračio određenu provaliju što veliki političari, umjetnici ili misli-

oci ponekad postižu tek u šezdesetim ili sedamdesetim godinama života. Ali ti si glazbenik – glazba nastaje već u djetinjstvu i ne zahtijeva zrelost.

ISTVAN

Ah – koliko samo ljudi ima prema glazbi odnos koji bih nazvao „odnosom psa koji zavija“. Pas zavija jednako, bez obzira sviraš li mu Beethovena ili Richarda Straussa – zavija jer ga emocionalno iz ravnoteže izbacuje sama buka zvukova, njihov osjećajni, umjetnički nebitan faktor. Ja moram doći do čiste glazbe.

BALEASTADAR

Doći ćeš, ali najprije moraš u glazbenoj formi dati oduška svim osjećajima. Tako ćeš, izivljavajući se nad njima, oblikovati vlastiti stil i Čistu Formu. To se može dogoditi u unutarnjem procesu, bez postavljanja suvišnih znakića na crtovlju u svrhu uzbuđivanja klinaca i histeričnih tinejdžerica. Pakao – čak i ovakav – odličan je inkubator za nezrelog glazbenika.

ISTVAN

Kada, kako će se to dogoditi? Zar bih u tom kabaretskom paklu trebao zarađivati za život kao bijedni svirac, bacajući među vrazji narod ono što je najdragocjenije u životu: vlastite osjećaje?

BALEASTADAR

Beštija ništa ne shvaća! A što je s tvojom ambicijom da stвориš Belzebubovu sonatu koja bi potukla svjetski rekord u glazbenoj čudovišnosti? Jesi li već zaboravio na to? Shvatit ćeš sve na primjeru. (*L a k a j i m a*) Brže tamo, sotone! (*U ljesovima pojavljuju se leševi: Hilde i Baruna Sakalyija, L a k a j i počinju razvaljivati treći ljes.*) Mogu ti dati samo mogućnosti. Ja sâm nikada neću napisati svoju sonatu, unatoč tome što znam sve o njoj. Ti ćeš je napisati zahvaljujući meni, ali svoju vlastitu. Zao duh, besplodan u svojoj biti, nikad

se ne može zasititi: mora imati medije – izvodače svojih maglovitih ideja, i zato njegovo djelo nikad neće biti ono što je trebalo biti.

ISTVAN

Dakle, prisiljen sam izabrati između života i umjetnosti? Da bih uživao u stvaranju glazbenih vrijednosti moram se odreći neposrednog proživljavanja? Sve će za mene biti mrtvo i prije samog rođenja?

BALEASTADAR

Tako su oduvijek radili svi veliki umjetnici, bez obzira na katkad sasvim suprotne privide. Zato je ludilo umjetnikâ, koje tako privlači obične ljude i pobuđuje takvu ljubomoru, tek gorka primjesa, preostala nakon istinskih događaja u svijetu umišljene veličine, konstrukcije same po sebi. Nekoć se to zbivalo u sferi dobra, danas, na kraju umjetnosti, mora se zbivati u zemlji zla i tame.

ISTVAN

Htio bih se još jednom zasititi srećom u svijetu osjećaja.

BALEASTADAR

Prekasno! Ili možda želiš postati nešto najodvratnije – neuspjeli umjetnik? I to neuspjeli za samoga sebe, a ne za gomile pasa koji zavijaju.

ISTVAN

Ne želim – nipošto! Neka se već jednom ispuni ta žrtva. U ovom trenutku zanima me samo kako će se to dogoditi.

BALEASTADAR

Posve jednostavno, kao i sve u paklu. Tu se od osjećaja ne prave ceremonije. Bit će to samo određeni sažetak života, a ne nešto kvalitativno od njega različito. To ni sâm Belzebub ne uspijeva stvoriti.

ISTVAN

A možda mi baš i nije tako žao onog svijeta? Možda ja samo glumim pred samim sobom? Ta nemogućnost potpunog proživljavanja ikakvog osjećaja, ta nestlačivost emocionalnih stanja! I prije samog nastanka sve je već izgledalo kao prošlost. I ta muka zbog osjećaja krivnje spram drugih ljudi koje sam podlo varao, nudeći za njihovu istinu laž mojih polovičnih – ah, ne osjećaja – prije psihičkih stanja.

BALEASTADAR *iznenada prijeteci*

Dosta tog razotkrivanja! (*Plješće o dlan. Upadaju dva L a k a j a .*) Izvucite leševe! Smjesta ih pripremite!

L a k a j i su upravo otvorili lijes u kojemu leži barunica S a k a l y i, odjevena u crno s ljubičastim.

LAKAJI

Slušamo, Vaša kneževska visosti!

Sva šestorica pripremaju se za vađenje leševa koje postavljaju na fotelje. Leševi su ukočeni i imaju zatvorene oči.

ISTVAN *drhtavim glasom*

Gospodine Baltazare: ja vas se bojim. Vi ste tako strašni, nekako strani – ja neću!

BALEASTADAR

Šuti, ludo! Želiš li da te objese za vlastite trepere na ulazu u okno, kao onog tamo? I to prije nego što stvoriš djela koje će opravdati tvoje jadno postojanje? Poslije se možeš vješati koliko hoćeš. Ako sada pobjegneš odavde, više nećeš izdržati normalnu egzistenciju.

ISTVAN

Ja ništa neću, gospodine Baltazare. Želim se samo vratiti kući, svojoj teti. Želim da se još makar samo jednom ponovi dobra,

mordovarska večer, da bude tiho... Želim zasvirati te svoje stare preludije, pročitati kakav roman i zaspati. I sanjati taj naš neponovljivi voljeni Mordovar, kao nekoć. Neću više nikad. Oprostite mi.

BALEASTADAR *razornim pogledom promatra Istvana*

Nisam nikakav gospodin, ja sam Belzebub, Knez tame. Obraćajte mi se s Vaša kneževska visosti! Razumiješ, ništarijo jedna?!

ISTVAN *padajući na koljena*

Strašno je tu... Ja ništa neću... Samo izići odavde...

BALEASTADAR *strašnim glasom*

Ja stvaralaštvom, koje u tebi raspirujem, usmrćujem u tebi prvorodeni grijeh. Samo zahvaljujući umjetnosti čovječanstvo pamti da u Postojanju sve proturječi samo sebi. Bez umjetnosti za mene danas više nema života. U mehaničkoj marvinskoj kaši ja nemam što raditi. Dok traje umjetnost, ja postojim i zasićujem se životom na ovoj planeti, stvarajući metafizičko zlo. Na Jupiterovim mjesecima imaju vlastite Belzebube.

ISTVAN

Bože! Spasi me! Vaša kneževska visosti: milosti!

Leševi sjede ukočeni u foteljama. Uspravljeni L a k a j i čekaju, ispršeni, na zapovijed.

BALEASTADAR

Da se nisi usudio spomenuti to Ime. Za mene je ono simbol ništavila, m o j e g a ništavila – ali ja želim živjeti i živjet ću. No prisiljen sam živjeti posredstvom nekog drugog. Umjetnici su danas još jedini materijal za mene. Stvarati kroz uništenje! Posljednja razorna sila nakon smrti religije koja je stvarala sablast zlog duha. Ja sve to utjelovljujem – razumiješ?

Čemu ti služi mozak? Razmišljaj, ali ništa ne osjećaj.

ISTVAN *padajući u katepsiju*^{IX}

Nešto me užasno leđi iznutra. Osjećam kako mi zla kljova neuhvatljive utvare preorava mozak u cik-cak liniji munjevite, neizrecive misli.

BALEASTADAR

Što vidiš?

ISTVAN

Vidim negdašnji Mordovar kao u snu, potenciran do granica nekakve neljudske, marvinske ljepote. Padaju maske s drveća, planina i oblaka. Vidim crno, nemilosrdno nebo i malu zalutalu kuglu koju ti, Knez tame, opasuješ šišmiševim krilima. Ja, crvić, mala gusjenica, puzim po lišću kroz koje se probija zloguki žar eksplodirajućih sunaca Mliječne staze.

BALEASTADAR

Spusti se do razine svojih osjećaja. Prekopaj u sebi posljednji put.

ISTVAN

Moji su osjećaji pilule koje izrađuje nekakav odvratni međuplanetarni apotekar i baca u ništavilo kao plijen ogladnjela, zaleđena prostora.

BALEASTADAR

Još niže...

ISTVAN *budeći se iznenada iz katepsije*

Ja hoću u Mordovar, hoću teti! (*Posljednjim naporom s neprirodnom ironijom*) Sjajno ste ušli u ulogu Belzebuba, ali meni je dosta te komedija.

Baleastadar ga udara šakom po glavi. Istvan stoji i ponovno upada u prethodno stanje.

ISTVAN

Sad je stvarno dosta. Sâm korijen moga bića ukočio se u ledenom dahu iz središta ništavila.

BALEASTADAR

Sad shvaćaš? Samo jednu stvar ne mogu, samo jednu: stvarati umjetnost. A rođeni sam umjetnik. Nekoć su mi dali da stvaram život, sada sam u toj sve savršenijoj mehanizaciji bez posla. Ne pitaj tko mi je naredio, ne razmišljaj o tome. Neke se tajne moraju sačuvati. Znaj da sam samo ja jedina nadstvarnost, jedino zlo. Da nema zla, ne bi bilo ničega, pa ni tvoje tete, iako je ona notorno sveta osoba.

ISTVAN *posljednjim naporom*

A ipak te vidim: prokletog plantažera iz Rija. O – rastu ti rogovi – ah, kako je to zabavno! Znam kako su to napravili. Rep je dao da mu ga odrežu, jer rep je nešto smiješno. Ali rogove je ostavio radi efekta. A možda su to rogovi koje ti je nabila tvoja žena: Klara di Formio y Santos...

Baleastadar ga još jednom mlatne šakom u glavu. Istvan pada. Dok Istvan govori Baleastadaru doista rastu omanji rogovi (do deset cm). (Na periki ima dva gumena prsta, od njih vodi račvasta cjevčica što završava s pumpicom u džepu pomoću koje se može napuhati.) Laka ji u dubini pucaju od smijeha. Baleastadar to ne vidi.

BALEASTADAR

No – sad mu je dosta. Smjestite ga među leševe. Ne shvaća, luda, da je najgenijalniji glazbenik svijeta u zametku. To što on može – ne može nitko! (*Hildi, koja iznenada izbulji u njega oči, sjedeći ukočeno u fotelji. Drugi leševi sjede zatvorenih očiju.*) Zašto ekarkliješ^X na mene svoje oči, Hilda? To je tvoj istinski ljubavnik. Zahvaljujući njemu stvorit ćemo glazbu

IX Ukočenost tijela uzrokovana psihičkom bolesti.

X (Od fr. écarquiller) – buljiti, piljiti, zuriti

Čistog Zla, izdestiliranog u Čistu Formu. Oh – kad bih i sâm mogao biti umjetnik! (*Na trenutak mahnito plače, nakon čega se svladava i govori*) Belzebubova sonata mora biti stvorena. A vi ćete (*obraća se Hildi*) pjevati Belzebubove pjesme, dok će Belzebubov violinski koncert – za violončelo ili violinu – svejedno – napisati, zahvaljujući meni, ova luda, a izvesti nekakav violinist, koji ni sâm neće razumjeti ništa od onoga što radi; klavirska djela izvesti ću sâm, pateći kao prokletnik što ih sâm nisam stvorio, i svi će kao šakali zavijati od oduševljenja.

HILDA

Ali zašto sve to raditi ovdje, ove noći, a ne tamo, polako, na površini zemlje?

BALEASTADAR

Radi kondenzacije zla – tamo bi se sve to pretvorilo u gnjilu marmeladu mordovarskih, pa čak i budimpeštanskih štimunga. (*drukčijim tonom*) Sve je to tako maleno: jadno istisnuto iz posljednjih kutaka dna. (*prethodnim tonom, s oduševljenjem*) Ali neponovljivo – shvaćaš, Hilda? Za početak u tom sveopćem svršetku ne postoji ništa drugo, i zato umjetnost mora biti sinteza zla i zbog nje vrijedi još jednom pokušati, čak i s gađenjem i mukom, jer je to jedina stvar koja nam je preostala iz starih, dobrih vremena, unatoč tome što će i nju, i to već uskoro, vraziti odnijeti. Počet ću od glazbe, a onda ću možda na isti način obraditi i druge umjetnosti, premda sumnjam da je to moguće napraviti. Ali najprije sonata, onako učenička, kao prva sonata na konzervatoriju. No – probudi se, ti genijalni manekenu!

ISTVAN *iznenada se budi iz zaglupljenosti i ustaje. Najednom postaje potpuno drukčiji: pribran je, veseo i nekako demonski zao*

Slušam, Vaša kneževska visosti. Od čega počinjemo?

BALEASTADAR

Tu ti je žena, Istvane. Moraš je voljeti, gubeći sve ono što si do sada cijenio. Drugu takvu nećeš pronaći na zemlji. Ona je otjelovljenje ženske čudnovatosti u najluđoj transformaciji koordinatnog središta čistog zla.

ISTVAN

Razumijem. No malo pretjerujete, Kneže. Gospođo Hildo: ja vas do sada stvarno nisam shvaćao. Bio sam dijete.

HILDA

I sad si dijete, unatoč svom tvom glazbenom demonizmu. Dođi k meni – ja ću te naučiti da budeš sobom. Bit ćeš moj i stradati ćeš zbog toga, kao i svi ostali, ali drukčije: zajedno ćemo stvoriti paklenska djela o kojima će za besanih noći maštati osamljeni sotone, snivajući o nikad postojećim sotonicama. Pakao mojih žudnji u meni povući će svaku ljubav u močvaru razornog užitka. Ali ti moraš stradati u užasnom padu kakvog do sada nisi mogao ni naslutiti.

ISTVAN

Čuo sam kako je moguće da čovjek propadne zbog žena, ali u to nisam nikad vjerovao. No ja ću te uvjeriti. Pod maskom, koju nosim, nema ničeg stvarnog. Ne bojim se ničega. Vrtlog tamnih zvukova zakriva mi tajnu tvog tijela. Kao nožem rastrgat ću je poljupcem tvojih zločinačkih usta. (*Poljubi je.*) Sad sam upoznao sebe. Moja snaga nema granica. Sve ću to izraziti piramidom dijabolične glazbe, konstrukcijom čistog metafizičkog zla, zaleđene dionizijske mahnitosti.

HILDA

Tvoja sam u nedostižnosti svoje najdublje biti, kojom je nezasićenost u zločinu i laži. Ništa me ne može zasititi. Ti si čudovišan, odvratat dječčić. Volim te. Osjećam

kako me pretvaraš u svoje zvukove.

BALEASTADAR

I kada samo pomislim kako sam nisko pao! Ja, koji sam se stoljećima borio protiv sakralnosti umjetnosti, ja, koji sada maštam jedino o tome da iskomponiram makar osam taktova dobre glazbe. To me protuslovlje razdire. O – kakav je pakao biti Belzebub, ne moći čak ni danas biti umjetnik! (*Istvanu*) Ali i ti bi, idiote, bez mene bio nitko i ništa. Jedino me to tješi. To ne mogu izraziti tim prokletim ljudskim pojmovima. Ali ono što će se dogoditi neka govori samo za sebe. (*Kroz vrata lijevo ulazi Rio Bamba, vodeći Istvanovu tetu i Baku.*) Rio Bamba – dovedi te matrone bliže. Neka gledaju i vide. Dobro je da ste došli, bit ćete pozadina mojih ideja.

RIO BAMBA

Eto, sad jasno vidimo da ta čitava mordovarska legenda nije bila takva besmislica kako se to s početka moglo činiti. (*Grli baku*) Vidiš, Julijo, kako stari grijesi mogu biti sjajna pozadina za nove užase.

BAKA

O, kako mi je s tobom dobro, Teobalde.

TETA *Baleastadaru*

Vašoj kneževskoj visosti zahvaljujem potpunu transformaciju svog sinovca. Ni Knez tame ne bi mogao postupiti ljubaznije.

Ljubi Baleastadara u ruku.

BALEASTADAR *leševima*

Gospođo barunice: molim vas, probudite se. I vi, gospodine Hieronime, također.

Leševi Barunice i Sakalyia otvaraju oči.

BARUNICA

Vaša kneževska visosti: samo Vas molim da to obavite nježno, tako da se Hierku ne dogodi ništa loše. Njega je taj zločin već ionako iscrpio. Ali mislim da si Sakalyi može dopustiti da ubije neku tamo budimpeštansku drolju koja se usudila omalovažavati ga.

SAKALYI *iznenada ustajući*

Hilda! Što ti tu radiš s ovim podlim svircem? Usudiš se u mom prisustvu?... Hoćeš li da te ubijem po drugi put?

BALEASTADAR

Vi još ne znate, gospodine barune, da je Istvan grof. To smo otkrili ovdje, na ulazu u kancelariju. Ulazeći, provjerio sam dokumente. Sve je u redu. Odatle proizlazi da je Istvan potomak palatina Claparyja, onoga koji je bio gospodar oravskih dvoraca. Istvanov djed, upleten u rat 48. godine na ne odveć častan način – kao austrijski špijun iz uvjerenja – pobjegao je ovdje, u Mordovar, i živio pod izmijenjenim prezimenom. Imao je sina koji je umro, ostavivši na svijetu Istvana. I Rio Bamba je grof – ali, ostavimo to.

SAKALYI

A, to je katastrofa! Izgubio sam posljednji adut. Kako dosadna komplikacija. S obzirom na to tući ćemo se, gospodine grofe.

ISTVAN

Mogao bih vas diskvalificirati, ali neću. Da ste još sinoć znali kako sam ja nekakav glupi grof ne biste se, kad su vas izazvali, usudili izvršiti samoubojstvo. Snobizam ubija u vama sve druge osjećaje, osim ljubomore na nju, koja je sada moja.

Pokazuje na Hildu. Lakaji im pružaju mačeve.

BARUNICA

Ne daj se toj ništariji. Iako nas je lišio problema braka s ovom (*pokazuje na Hildu*) gospođom, ipak se moraš osvetiti zato što se općenito usudio preoteti ti ženu.

Mladi se ljudi tuku.

SAKALYI

Ruka mi drveni. Zaboravio sam sve najbolje ubode. Ja, koji sam potukao grofove Sturza i Trampolinija. Dosta s tim. To je strašno. Odakle on sve to zna?

Pada proboden. Barunica i Lakaji bacaju se na njega, spašavaju ga i vežu.

HILDA

Ah, Istvane, kako te obožavam.

Grli Istvana. Kroz vrata lijevo utrčava Krystyna, obavijena crnim šalom.

KRYSTYNA

Što se ovdje događa? Oh – kako sam umorna. Ludi vihor polomio je polovinu šume na padinama Czikle. Jedva sam se probila. A kako je tu strašno! Vodio me je nekakav čudan čovjek u starošpanjolskoj odjeći. (*Ulazi Don José Intriguez de Estrada u odjeći granda^{XI} iz XVII. stoljeća.*) Ne ljuti se, bako, ali on je govorio da si ga ti poslala po mene.

DE ESTRADA

Bok, Baltazare. Nisam mogao izdržati da te ne posjetim. Noćas sam doputovao iz Rija. Imam dva mjeseca odmora.

BALEASTADAR

Gospodo, dopustite da vam predstavim: ljubavnik moje žene, Don José Intriguez de Estrada, ambasador španjolskoga kralja u Riju.

XI Španjolska aristokratska titula.

DE ESTRADA *zbunjen*

Šalite se, Baltazare...

BALEASTADAR

Nikakav Baltazar, nego Belzebub, Knez tame! Zar ne vidiš rogove? (*Pokazuje na glavu.*) Sâm si mi ih nabio. Ali sada su postali simbolom mog đavolstva. Sjedni. (*De Estrada sjedne, ali vidi se da se osjeća grozno.*) Tu je riječ samo o tome da ovaj mladi čovjek napiše sonatu dostojnu samog Belzebuba – to jest mene.

DE ESTRADA

U svemu ovome osjećam se grozno. No da, kad već želiš glumiti luđaka, neka ti je. Sjećam se: jednom si mi u pijanom stanju govorio nešto tako. Našao sam se u neobičnom položaju: umjesto za Madrid ukrao sam se na Fiume-Budimpešta i oputovao ravno u Mordovar. Sada vidim da u tome nema nikakva smisla. Tamo u Mordovaru, odmah s postaje krenuo sam ravno u meni nepoznatu kuću i s ovom ovdje gospođicom, koju vidim prvi put u životu, dovezao se ovamo, u ovaj kabaret u napuštenom rudniku. Konji su nam putem pali i morali smo pješice, kroz šumu koja se ruši – nemaš pojma kakav vjetar...

BALEASTADAR

Šuti! Dat ću ti ja kabaret!

De Estrada klone i pada nauznak u fotelju. Šešir mu padne s glave.

KRYSTYNA

Tek sada vidim jasno. Već je prekasno. Ja sam voljela samo Istvana.

BAKA

A uz to pokazalo se da je Istvan grof. Uz pomoć Kneza tame bit će najveći glazbenik svijeta.

KRYSTYNA

Sve je propalo. Neka bude tko god hoće – mene se to ništa ne tiče! (*Plače.*) Ja ga tako strašno, beznadno volim.

SAKALYI

Propala je i posljednja nada. Gospođice Krystyno: ja sam bježao od vas, jer sam se bojao mame i meزالijanse.

HILDA

Vidite kako je on podao!

ISTVAN

Ne prekidaj me. Nešto se u meni počinje stvarati. Prva tema sonate... U fis-molu. (*Zamislj se.*) Imam je čitavu u sebi, kao nekakvu jedinstvenu maglovitu bombu.

BALEASTADAR

Ah – najzad! Ponekad se zaista poželim smijati kad pomislim da bi konačni cilj svega ovoga trebala biti nekakva glupa sonata. Eto, kako se u posljednje vrijeme srozala, da tako kažem – *passez moi l'expression*^{XII} – sama ideja Belzebuba. Sâm Belzebub, da bi se suštinski doživio, mora biti nekakav ušljivi umjetnički mecena i virtuoz – jer individua se još samo tamo objavljuje u formi kakve-takve perverzije. A ostalo, to je mehanička mezgra, nedostojna pogleda čak i najpodlijeg vraga. Zar ne, Hebnazele? A ti, glupane Azdrubote, možda bi htio malo naštimati taj mehanizam naših idealno uređenih društava?

II LAKAJ *smijući se*

Nikada, Vaša kneževska visosti, draža mi je služba u ovom kabaretu.

I LAKAJ

U svakom slučaju on je je bolji nego

XII (fr.) – dopustite da se izrazim.

Enfer^{XIII} ili Cabaret du Néant^{XIV} na Place Pigalle.

BALEASTADAR

Onda na posao. Pripremite glasovir. Bechstein ili Steinway?

Trče u dubinu i otvaraju veličanstvenog Bechsteina.

KRYSTYNA

Gospodine Istvane: ja vas zaista... Odbaci tu budimpeštansku strvinu. Sjeti se naših svirki za četiri ruke. Tamo, u našem voljenom, tihom Mordovaru.

ISTVAN

Bilo ih je malo, ali sve otrovane tom prokletom ljubavi prema tebi bez uzajamnosti. Na samu pomisao o tome tresem se od gađenja. Da sam se oženio s tobom nikad ne bih postao umjetnikom. Za mene ti si samo tema za macabre-menuet, koji će biti drugi dio moje sonate, istinske Belzebubove sonate. Vidim to već tiskano u Universal-Edition, a posvećeno Knezu tame: *Dem Geiste der Finsterniss gewidmet*^{XV} – baš kao na Beethovenovim sonatama koje su me zabavljale kad sam imao sedam godina.

BALEASTADAR

Dalje, dalje – neka se stvari zbivaju dalje. Sve je to premalo.

ISTVAN

Da? A, tako – bjež' od mene, ti jedina bijedna grižnjo savjesti! Da se nitko nije usudio podsjetiti me na te mordovarske tričarije.

Iz džepa vadi nož i probada Krystyn u.

XIII (fr.) – pakao.

XIV (fr.) – kabaret smrti.

XV (njem.) – Posvećeno duhu tame.

BARUNICA

Neka joj – zato što se usudila ne voljeti mog jedinca. Uostalom, ni tako ne bih dopustila taj brak.

HILDA *Istvanu*

Sad si stvarno moj. Ovo te tjelešce ionako ne bi zadovoljilo.

Uzajamno šapću. Rio Bamba počinje plesati s Bacom.

RIO BAMBA

U starosti postajem vragom. Zajedno s ovom vješticom stvorit ćemo nekakav strašan psihički dom za ljubavne sastanke najmoćnijih individua naših vremena.

BALEASTADAR

Kad bi barem bilo tako. No bojim se da će to biti samo kooperativna udruga ostataka zalutalih osamljenih umjetnika.

BAKA *poskakujući*

Stvarno – prestati glumiti matronu i još jednom zasititi se životom – nikada se tome nisam nadala. Biti toliko vremena vještica, prisiljena glumiti štovanu matronicu u niskom stilu: to je bila muka.

Pleše s Rio Bambom. Jedan od Lakaja svira „shimmy“, vrlo tiho.

BALEASTADAR

Sve je to tako beznadno kabaretsko-dansinško, tako neukusno. Međutim, bez pozadine ništa se ne može napraviti. A sada – slušaj, Istvane: ne bi se trebao tako bezuvjetno predavati životu – zbog toga će patiti naše zajedničko djelo: inicijalna sonata, zametak čitave belzebubne glazbe. Dat će ti da kušaš, a onda će presjeći sve veze s mogućnosti zasićenja – to je ono što sam htio.

ISTVAN

Ne razumijem – da ja?...

BALEASTADAR

No, ostavi tu gospođu. To je moj plijen. Za tebe je ona trenutačna igračka, za mene – posljednja ljubav starca kojega više ništa ne čeka, čak i kad bi bio Belzebub.

ISTVAN

I da mi se Vaša prinčevska uzvišenost usudi tako govoriti? Ja sam prvi put shvatio što je doista postojanje, a Vaša mi prinčevska uzvišenost želi to uzeti. Ne, draži mi je život nego sva moguća glazbena djela à la Belzebub. U umjetnosti bit ću čist bez ikakva, pa i metafizičkog zla.

Pilje jedan u drugoga, boreći se pogledima do daljnjega.

BARUNICA

Sve je u redu, ali zašto se to mora zbivati baš tako? U tome nema nikakve nužnosti: c'est contingent tout cela – čisti slučaj. Negdje u Mordovaru u Mađarskoj – zašto ne u Meksiku? – slučajno se srelo nekoliko ljudi. Ali zašto baš taj gospodin mora biti Belzebub i taj Szentmichalyi treba upravo njega iskoristiti u umjetničke svrhe – to ne shvaćam i nikada neću shvatiti.

TETA

Zato da bi moj sinovac, koji mi zamjenjuje sina, postao veliki glazbenik.

BARUNICA

To nije dovoljan razlog za tako velike stvari kao što je pojava pravog Belzebuba. I zašto ovdje, a ne negdje drugdje?

BALEASTADAR *Barunici*

Negdje se to već jednom moralo dogoditi. S obzirom na beskonačnost svjetova nije li svejedno gdje? Planeta je mnogo, gos-

pođo barunice. Isto je s brzinom svjetlosti: mora biti nekakva, i to konačna – nije li svejedno je li trista ili petsto tisuća kilometara na sekundu?

Istvan spušta glavu i stoji nepomičan.

BARUNICA

Da, ali ne volim taj antropocentrični svjetonazor. Ja sam prosvjeđena žena, un has bleu^{XVI}, ako već hoćete, ali au fond^{XVII} ja sam panteistkinja.

BALEASTADAR

Ne mogu sada, po narudžbi, držati predavanje o nužnosti slučaja za preciozne matrone. Hilda, moja si, dođi u moj zagrljaj. Ovo je neponovljiva večer.

HILDA padajući pred njim na koljena

O, jedini moj! Je li to istina? Zar će mene spopasti ta neljudska sreća da budem ljubavnica istinskog Belzebuba? Poludjet ću valjda, neću to preživjeti!

Puže pod Baleastadarovim nogama.

ISTVAN

Ha – ni ja to neću preživjeti samo tako! Odnosi mi jedinu ljubav! Zato mi ju je dao da bi me brutalno okrao.

Baca se na Baleastadara, ali zastaje kao hipnotiziran.

BAKA

Tiše, dovraga! Ambasador će se probuditi i bit će neželjeni svjedok. On

još uvijek nije naš čovjek.

DE ESTRADA ustajući

Ali jesam, draga bako. Vaš sam, žao mi

XVI (fr.) – plava čarapa; (prenesno) Učena žena, komično pedantna.

XVII (fr.) – u osnovi

je što se sve to ne događa u Španjolskoj: ponosio bih se time. Možete računati na moju diskreciju. Baltazare, vjerujem da si ti pravi Knez tame. Biti na ti s Belzebubom velika je čast čak i za španjolskog granda i ambasadora Njegova kraljevskog veličanstva.

ISTVAN

Ubit ću tog lupeža.

Baca se na Baleastadara koji se dobrovoljno (prije dodira) ruši na zemlju, šireći ruke, i demonski se smije.

BALEASTADAR padajući

Udri, pucaj, reži, bodi! Mene nikad nećeš ubiti – ja sam vječan. Evo ti revolver. (Daje mu revolver. *Istvan ga s divljom furijom probada nožem, nekoliko puta. Baleastadar se i dalje smije. Istvan, lud od bespomoćne zloće, hvata revolver i puca u njega šest puta. Belzebub ustaje smijući se i podiže Hildu, grleći je.*) A sada za glasovir, mlitavče! Tek sada će se život pretvoriti u tebi u onaj paklenski melanž forme i sadržaja kakvim je umjetnost. Dosta s perverzijom u životu. Jadno je to, jadno, kao i svaka umjetnost, ali je neponovljivo i zlo – a to je najvažnije.

ISTVAN budeći se iz zamišljenosti

Dođi, Hieronime. Sa mnom ćeš se utješiti nakon tih žena. I ja trebam još nešto, nekakvu malenu opačinu, koja bi me povukla na onu tamnu stranu moje sudbine. Tajna je te transformacije nedokučiva, premda njezine životne objave mogu biti trivijalne.

Barun ustaje, Istvan ga grli i obojica odlaze u dubinu.

BARUNICA

Hierek: nemoj se predati tom demonu. Imam za tebe još nešto u rezervi: nasljednicu dvorca Keszmereth – čudesnu

petnaestogodišnju gospođicu. O tome sam čitav život maštala, samo ti nisam htjela prije vremena o tome govoriti.

BALEASTADAR

Dosta, stara puharo. Zar ne vidiš da on ide svirati moju sonatu, Belzebubovu sonatu – a za to mu treba odgovarajuća pozadina. O, bezgranična srećo! Sada sam najzad nešto poput umjetnika. Preko njega ispunjava se to strašno bogoslužje nepoznatom, nepoznatljivom zlu čiji ste djelići svi vi u meni.

BARUNICA

Dakle, riječ je o svojevrsnom panteizmu, čak i u belzebubnoj transpoziciji ideje.

BALEASTADAR prelazeći s Hildom u zagrljaju prema glasoviru

Tišina! Tu je aparat za bilježenje – za početak možeš improvizirati.

Pokazuje uređaj s desne strane glasovira.

ISTVAN sjedajući za glasovir

Sada najzad znam što je to prostorna formalna koncepcija u glazbi. Čitava je Belzebubova sonata u meni izvan vremena. Razvit ću je kao lepezu – najveće djelo od početka svijeta.

Barun stoji iza njega oslonivši se u oduševljenju na njega. Pored repa glasovira stoje Baleastadar i Hilda. Istvan udara prve tonove divlje glazbe. Rio Bamba i Baka plešu fantastičan ples. Barunica slušajući u fotelji pada u trans. Za to vrijeme zastor polako pada.

Zastor

TREĆI ČIN

Salon Barunice Sakalyi u dvorcu u okolicu Mordovara. Cjelina predstavlja prilično uski pojas (do tri m/etra/ širine) duž rampe. Ostatak

scene od vidljivog dijela odjeljuje zavjesa boje tamne višnje, koja se može rastvarati u dvije strane. Rokoko namještaj. Vrata lijevo i desno. Slijeva sjede Barunica i Istvanova teta – pletu. Pored njih De Estrada odjeven kao u II. činu. U kaminu slijeva gori vatra. Polako pada crvenkasti mrak.

TETA

Tako sam vam zahvalna, gospođo barunice, što ste mi dopustili da ovu noć provedem ovdje. Nemirna sam zbog Istvana.

BARUNICA

Zaboga, draga gospođo: od trenutka kada su se pronašli oni grofovi papiri otvorila se pred njim besprijekorna karijera. Mezalijsa gospodina Szentmichalyja – to jest grofa Claparyja – s vašom sestrom – oprostite što govorim tako otvoreno – može su u potpunosti prevladati. Istvana ćemo oženiti s nekom bogatom Amerikankom kojih toliko dolazi ovdje u Mordovar na ljetovanje.

TETA

Ah, ostavimo to za sada po strani. Bojim se da će ga onaj stari luđak uvući u nekakav skandal s tom Belzebubovom sonatom.

BARUNICA

Ma sigurno će se vratiti – ništa mu se neće dogoditi. To su samo takozvani umjetnički doživljaji. Više me brine moj sin.

DE ESTRADA

Zaboga, gospođo, taj glupi pucanj u tu budimpeštansku heteru – jer tu gospođu ne mogu drukčije nazvati – može se u potpunosti zataškati. A suicidalna rana, da se tako španjolski izrazim, lagana je kao perce. Blagi dodir lubanje i trenutačna paraliza polovice tijela kao posljedica izljeva krvi. U ratu sam znala iks takvih slučajeva – simptomi su prolazili bez traga.

L a k a j ulazi s lijeve strane.

LAKAJ

Grofica Clapary, izvolite presvijetla gospođo.

BARUNICA

Kakva grofica? Ništa ne razumijem.

DE ESTRADA

Zaboravljate, gospođo, da se pokazalo kako je brat Istvanova oca – takozvani Rio Bamba – također grof, i to potpuno automatski. I kao što pristoji gentlemanu, odmah se vjenčao s takozvanom bakom Julijom, iz kuće Ceres. Sitno plemstvo, ali ne smeta. I njegove ćemo nepodopštine iz djetinjstva zataškati našim utjecajima, i sve će još biti dobro. U naša vremena toliko stvari valja srediti.

BARUNICA

Ah, tako – onda, molim vas, pozovite tu gospođu.

TETA

Kako mi je milo – svi tako plemenitog roda – takve titule – jako mi je drago.

BARUNICA

Da – ne do kraja – ne svi, naravno. Ali sve će biti u redu.

Ulazi B a k a J u l i a .

BAKA

Istvan nije ovdje, gospođo barunice? (*Barunica odmahuje glavom.*) Ne mogu više čekati kod kuće. Nešto me naprosto izvlači kao čep iz boce.

BARUNICA

Još se nije vratio, gospođo grofice.

BAKA

Ostavila sam poruku da ću biti ovdje.

TETA

I ja. Gospođo barunice, Vi ste toliko ljubazni da nas to u ovom teškom trenutku čini bliskim.

BARUNICA

A ja mislim da je ova noć sjajno djelovala na njegovo stvaralaštvo. On je snažan momak. On se tom marchand-de-vinu^{XVIII} neće predati. Mladi čovjek mora očvrnuti. Molim, sjednite – zajedno ćemo čekati novosti.

BAKA sjedajuć

Da, u biti – to je glupost. Nepotrebno sam mu zavrtjela glavu tom mordovarskom legendom. Suludo glupa priča i tako je djelovala na njegovu maštu.

BARUNICA

To je umjetnička duša u svakoj duhovnoj kaloriji. Ali zaboravila sam vam odati priznanje na uzdizanju na društvenoj ljestvici. Srdačno čestitam.

BAKA

Oh – to je sitnica. Samo da iz toga ne proiziđe ništa loše. Više nikada neću slagati karte, odbacujem i hiromantiju, pa čak i astrologiju, zauvijek.

BARUNICA

Da – danas, na vašem položaju, to čak i ne priliči.

DE ESTRADA

Naravno, gospođo grofice.

BARUNICA

Molim vas, gospođo: karte se ostvaruju,

XVIII (fr.) – trgovac vinom.

jer ljudi podsvjesno navlače događaje na proročanstvo. Čak i kad bi se nekome svakih pet minuta ostvarivale sve slutnje, u odnosu na beskonačnost ovoga svijeta i beskonačnost događaja i predosjećaja smatrao bih to slučajem. C'est tout à fait contingent,^{XIX} zar ne, Don José?

DE ESTRADA

Naravno: načelo Velikih brojeva, jednostavan račun vjerojatnosti. Statistika u svemu igra sve veću ulogu. Čak su i fizički zakoni navodno samo statistički, to jest približni, iako...

S lijeve strane ulazi Barun, napola paraliziran. Vodi ga Lakaj.

BARUNICA

Ah, kakva sreća! Dakle, već možeš hodati, Hierek? Otputovat ćemo na Jug i sve će još biti dobro, kako kaže Don José. Moj sin Hieronim, gospodine ambasadore.

Pozdravljaju se. Barun s dubokim poštovanjem daje Baki rukoljub, dok Teti pruža ruku.

SAKALYI sjedne u fotelju. Lakaj exit.^{XX}

Tako želim živjeti, mama. Osjećam kao da sam se ponovno rodio. Svijet mi se nikada nije činio ljepšim. Sjećam se: dogodilo mi se to jednom poslije tifusa. Lišće, koje sam vidio kroz prozor na pozadini oblačnog neba, učinilo mi se ljepše od afričkih džungli kroz koje sam se probijao bivajući u lovu. Više nikada neću ubiti nijedno stvorenje – osim možda muha – koje katkad tako dosađuju. I znate što? Prestao sam biti snob: snobizam je ružna stvar – nije vrijedna života. Znam da volim Krystynu od koje sam se nastojao distancirati razvratom, kako se ne bih upustio u mezalijansu. Zato sam se uvalio u tu ljubavnu vezu. Danas gospođa Fajtcacy za mene uopće ne postoji.

XIX (fr.) – Sve je to uzajamno povezano.

XX (lat.) — izlazi.

BARUNICA grli ga

Drago dijete! Samo se ne muči tim razmišljanjem... Bit će vremena za sve. Sada se još ne moraš ni na što odlučiti – to još uvijek može biti nenormalno.

SAKALYI odmiče majku s blagim razočaranjem

Ah, mama, htio bih da u ovom trenutku budeš u potpunosti sa mnom. To je velika promjena u mom životu. Znam o čemu razmišljaš: o gospođici Keszmereth – to je jako draga gospođica – ali ja volim Krystynu.

DE ESTRADA koji je slušao sa stanovitim nemirrom i namrštenih obrva

Gospodine barune: u mladosti se ponekad odlučujemo na velike stvari, prividno velike, koje nam se kasnije čine malenima, premda ponekad zbog njih patimo čitav život. Tradicija je lijepa stvar – ne smije se zanemarivati...

SAKALYI

Vi me ne razumijete, gospodine ambasadore: ja vam ne mogu reći kako je sve lijepo. Samo, hoće li me Krystyna htjeti nakon čitavog tog skandala? Hoće li proći ta paraliza?

DE ESTRADA neiskreno

Sigurno – nakon što se ukloni izljev krvi. Za dva mjeseca bit ćete zdrav i sve će vam se tada učiniti drukčijim.

BARUNICA De Estradi

Zašto ste tako čudni, Don José?

SAKALYI

Mama: prestani se uznemiravati zbog gluposti. Sretan sam prvi put u životu. Čak i ako ostanem paraliziran i ako mi Krystyna odbije dati ruku – čak ću i tada biti sretan: pronašao sam čudnovati spokoj u sebi.

BARUNICA *očajnički*

Bože, Bože, Bože!...

Skriva lice u rukama.

DE ESTRADA

Zaboga, gospođo barunice: nakon operacije to može proći bez ikakvih posljedica.

SAKALYI

Mama, vi sumnjate da sam od tog izljeva krvi lagano poludio?

Ulazi Rio Bamba ne prijavljujući se.

DE ESTRADA

Evo našega grofa Claparyja, od srca čestitam.

RIO BAMBA

Jesam i bit ću Rio Bamba. Izbrisao sam mladenački grijeh, a od preostalih posljedica moje prošlosti spasit ćete me jamačno vi, kako bih se u starosti mogao popraviti.

DE ESTRADA

Zaboga, naravno, gospodine Rio Bamba – zvat ću vas pseudonimom, kad već tako želite. Vrag uvijek traži mogućnosti da učini maksimum zla u onoj točki svemira u kojoj nailazi na najmanji otpor. Danas je ta točka – ili bolje rečeno, njihova množina – umjetnost. Tamo gdje nastaju nove forme, tamo se jamačno nalazi o n. U to duboko vjerujem.

SAKALYI *silovito*

Ne govorite tako, Don José! (*blago*) Ima nečeg strašnog u tim riječima, nečeg što me plaši. Ne želim nikakvo zlo – ipak, još sam vrlo slab.

BARUNICA

Smiri se, dijete. Sjedi pored mene. Ja ću

te uspavati kao kad si bio mali.

Sjeda pored njega, polaže glavu na njezino rame. Ona ga uspavljuje.

RIO BAMBA *Baki*

No i što, stara? Ne uzbuđuje te ta scena? Svijet je čudesan. Ali moramo biti dobri. Ne preostaje nam ništa drugo – to je jednostavno kao Euklidova crta.

BAKA

O, da, Teobalde. Naša će starost biti blaga kao jesenje jutro u brdima. I opet će se vratiti negdašnje mordovarske večeri s one strane jezera.

RIO BAMBA *smijući se*

Samo prestanite zazivati duhove iz podzemlja Czikle. Zaboravite na te glupe legende. Mordovar! Bože moj – koliko li samo čuda stane u tu glupu riječ! Dobro da sada umijemo cijeniti svu slast života. Čim se ona dva manijaka vrate, odučit ćemo ih od svog tog odvratnog glazbenog demonizma.

SAKALYI

O da – imate pravo. Samo htio bih izbjeći loše predosjećaje. Čini se da Istvan voli Krystynu. Međutim, ako ona odabere mene, on i ja dobro ćemo se slagati. Slušat ćemo Bacha i Mozarta, on će drukčije komponirati. Ludilo je ta čitava nova umjetnost.

TETA

I ja vjerujem da se može biti velik bez tih umjetničkih bizarnosti. Ali to se osvećuje na životu. Kad bi se danas mogla stvarati ta Čista Forma bez zla. Ja vjerujem da je to moguće – zar ne?

BARUNICA

Oh, gospođo: ta nezasićenost formom, to stalno ubrzanje životne groznice! Čak i u potpunoj samoći, čitajući samo Bibliju i

pijući mlijeko, nije moguće izolirati se od duha epohe.

TETA

Vi ste učeni. Ja to ne znam tako dobro, ali vjerujem...

Utrčava Krystyna.

KRYSTYNA

Je li se Istvan vratio?

DE ESTRADA

Još se nisu vratili, ali vjerujem da će se večeras sve savršeno svršiti.

SAKALYI

Mama, znaš što moraš učiniti za moju sreću – i ne samo moju: za porast sreće u čitavom svemiru.

BARUNICA *Ba ki ukočeno*

Čast mi je što mogu zamoliti gospođu groficu ruku njezine unuke za mog sina.

BAKA *zbunjena*

Naravno, da – to je velika čast – iako... Ali ako ga ona voli, prirodno... Samo moram vam priznati da je samo moja prva kći – kći Rio Bambe ... Ona tamo – ali ostavimo to; Krysia: što ti o tome misliš, moje dijete?

KRYSTYNA *padajući na koljena pred Barunicom*

Gospodo, za mene to je obilje sreće!

BARUNICA *brutalno*

Ali on je paraliziran i čini se da mu je od tog samoubojstva loše u glavi.

KRYSTYNA

Gospodo, kad bi bio i najstrašniji bogalj za čitav život – uvijek bih ga voljela.

SAKALYI

Dođi k meni, Krysia. Još se ne mogu kretati. Poljubi me. Ja sam te uvijek tako volio.

KRYSTYNA

A snobizam? Jeste li već prestali biti snob, gospodine Hieronime?

SAKALYI

Da – i sramim se što sam njime bio.

BARUNICA

Prestani se šaliti, molim te.

De Estrada vrlo glasno zahropće s nezadovoljstvom.

KRYSTYNA *ukočena*

Ah, ja sam... Ja se ispričavam. A gospođa Fajtcacy...

SAKALYI *neodlučno ustaje*

Ah, čekajte! Zaboravio sam! Ja sam zločinac. Jučer sam pucao u nju. Recite, je li živa! Brzo – gdje je ona?!

DE ESTRADA

Toga sam se plašio. Zaboravio je od nervnog šoka.

SAKALYI

Preklinjem vas...

DE ESTRADA

Naravno, živa je, zdrava kao murcijski bik. Smiri se, dječaće, za milost božju, jer to ti može naštetiti. Onesvijestila se – prostrijelili ste joj šapicu – ništa joj neće biti.

Pada sve dublji mrak.

SAKALYI *opet pada u fotelju*

Kakva sreća! Ali mogao sam biti ubojica i ne doživjeti t a k v u sreću. No oni će me povlačiti po sudovima – a možda ću

dobiti i nekoliko godina. Krystyno: hoćeš li me čekati?

KRYSTYNA

Da, da – ali to se neće dogoditi.

DE ESTRADA

Ma naravno – uz naše veze? Totalno će se zataškati... O, dovraga!

Zastor se u sredini rastvara i s druge strane izlazi Hilda Fajtcacy. Crna balska haljina, šesir. Lijeva ruka bandažirana. Svi se okreću prema njoj.

BARUNICA

Odakle vi? Ovuda? Bez najave?

HILDA

Smirite se, jer ćete izazvati još goru nesreću. Molim, ne vičite tako. Atmosfera je ispunjena eksplozivnim materijalom. Hochemplosiv!^{XXI} Ne zna se što će se dogoditi, jer problem Belzebubove sonate još nije...

BARUNICA

Molim vas, ne govorite o tome. Za bolesnika najvažniji je mir...

HILDA

Za vrijeme potresa malo koga uzbuđuje to što nekoga boli želudac. Nekako mi se čini da se ti mordovarski štimunzi više neće vratiti. Spominjat će se kao zanimljiv trač na drugoj strani jezera: u Kurhauzu i Magas-Caféhazu, na stanici u Uj-Mordovaru, pa čak možda i u Budimpešti. Ali vjerujte mi, gospodo, došla sam radi dobra svih vas, da vas upozorim. Možda ne baš na vrijeme, gospodo barunice, i pomalo neočekivano – ali, što ćete...

XXI (njem.) – Visoko eksplozivan.

BARUNICA već se oporavila

Oh, gospodo, od jučer mnoge su se stvari promijenile. Polagano se navikavamo na sve.

SAKALYI prijekorno

Mama!

BARUNICA

Ma nikakva „mama”, nego tako. Moj sin...

TETA počinje govoriti

Naravno, upravo smo govorili da umjetnost može biti velika i bez perverzionalnosti, kako kaže gospođa barunica...

Zastor se neočekivano rastvara i u dubini vidi se čitav pakao iz II. čina, samo bez prvog plana koji zauzima salon. U prvom planu potpuni mrak. Pakao osvjetljen tamnocrvenkasto. Na sredini stoji B a l e a s t a d a r u fraku. Na frak nabačena fantastična vražja pelarina. Na glavi rogovi. Pored njega stoji I s t v a n, i on u fraku. Vrlo je blijed. U dubini paklenski l a k a j i. Slijeva ulazi B a r u n i č i n L a k a j.

BALEASTADAR istodobno s otvaranjem zastora

A ja vam kažem da ne može. (Udara Istvana u leđa.) Dokaz je u njemu. To je genij kakvog svijet nije vidio. Nagomilao je metafizičko, personalno, dlakavo, zubato, krvavo zlo i bestidno ga izložio u kristalnoj formi čiste glazbe, zloknobne kao naježda Huna. To su posljednji trzaji, ali imaju okus negdašnje veličine, makar samo u umjetnosti.

DE ESTRADA neprirodno

No – najzad imamo obožavatelje Belzebubove sonate. Opet će započeti ono prokletu kruženje. Samo mi se pozadina nimalo ne sviđa. U njezinu aranžiranju postoji nekakav vrlo neugodan demonški „truc“^{XXII}. To su jako mučne stvari, te

XXII (fr.) – trik.

vaše mordovarske legende. Nisam kuka-
vica, ali počinjem se pomalo bojati. Brrr...
rr... Baltazare: ne pravi glupe šale! Al' se
uparadio kao pravi Belzebub! – Ne radi
gluposti!

BALEASTADAR *urla s iznenadnom furijom*

Dosta tih familijarnosti, dvorska ludo! Ja
sam Belzebub, Knez tame! Govori mi Vaša
kneževska visosti! Razumiješ?!

*Tišina. Usred tišine Baruničin Lakaj izne-
nada puca u smijeh.*

LAKAJ *seljački*

Kajti je to za gospodu grofe samo jena
kumedija. Zato mi Belzebub ni strašen.

Guši se od smijeha.

BARUNICA

Kako on to govori? Ja te ne prepoznajem,
Franciszek!

BALEASTADAR *viče*

Prestani se smijati, ti predstavniče budu-
ćeg čovječanstva!

*Lakaj se nastavlja smijati. Baleastadar
puca u njega iz revolvera. Lakaj pada.*

HILDA

He, he – nema tu šale. Bio je to pucanj
Belzebuba o kojemu majstori u

tir-aux-pigeons^{XXIII} mogu samo maštati,
baš kao i Istvan o sonati. On umije pucati,
ali da nešto sâm iskomponira, to uopće
nije u stanju. Eto, vidite, moja gospodo:
ja sam plebejka, baš kao i teta, kako mi se
čini. Ali pripadam takozvanoj aristokra-
ciji duha – posljednjoj izmišljotini naših
vremena. Hierek: zar ti?

XXIII (fr.) – pucanje na golubove..

DE ESTRADA *prekida je*

Kakve bezobrazne besmislice! No dobro,
ali gdje kod vas u Mađarskoj u takvim slu-
čajevima biva policija? Ta to je savršeno
organizirana banda, to troje.

BALEASTADAR

U takvim slučajevima policija ni tu, ni u
Španjolskoj ne zna ništa o vražjoj metafi-
zici – ali s vremenom saznaje za njezine
plodove. Nastavi govoriti, Hilda! Nemam
pojma što će reći i znatiželjan sam.

HILDA

Dakle, slušaj, Hierek: je li ti misliš da
su ti dovoljna ta puhara i sva ta tvoja
dobrota i ta ljubavna pisma na pozadini
sivog neba, i to slatko zadovoljstvo samim
sobom, koje me ispunjava gađenjem?
Voliš samo mene i moj si. Znaš čime te
držim – sjećaš se? Priseti se – nitko ti to
ne može pružiti – dođi! Idemo u taj njihov
pakao. Tamo ključaju istinski život i zado-
voljstvo uz zvukove Belzebubove sonate,
posljednjih, oproštajnih fanfara mravi-
njaka koji nestaje, a koji se nekoć zvao
čovječanstvom. Zdrav si, nemaš nikakvu
paralizu. Ustani i idi.

SAKALYI *ustaje, iznenada zdrav kao bik*

Imaš pravo, Hilda. Sve je to zabluda. Tvoj
sam. Idemo.

BARUNICA

Draže mi je to, nego ona mezalijansa.
Hierek: tako se radujem što si zdrav! A
kad se naužiješ života oženit ćeš se gos-
pođicom Keszmereth. Znam da se nakon
škole, kroz koju ćeš proći, tvoja žena s
tobom neće dosađivati. To je bio glavni
nedostatak muževa mog pokoljenja, da...

SAKALYI

Da, da – u međuvremenu doviđenja s
mamom.

Ulazi s Hildom u pakao – u krug crvenog svjetla.

BALEASTADAR

Bravo, Hierek! No, Hilda, nastavi!

HILDA *Barunu*

I ti si mislio da sam se ja stvarno spustila tako nisko? Samo sam te htjela oteti toj guski.

KRYSTYNA

Ja sam s vama! Ja volim Istvana. I ja sam progriješila. Oprostite mi, pakleni ljudi. Neću više nikad. Uzmite me k sebi.

HILDA

Ti bijedna sobarska kujo! Ti u pakao? Ne – tamo je mjesto samo za tigrove i hijene. Ostani u salončiću i nastavi se radovati mordovarskim večerima. Marš!

SAKALYI *vadi revolver*

Ovaj put nećeš mi pobjeći, ženkina crkotino!

Puca u Hildu, koja pada.

BALEASTADAR

No – sada ju je stvarno dotukao. Ali Istvan i ja ne trebamo žene. Nama je dovoljna čista umjetnost! Ha, ha, ha, ha, ha!

Demoni se smije.

SAKALYI

Ah – ni toga nisam pošteđen! Istvane, preklinjem te; budi moj jedini prijatelj. Sad sam potpuno sam. Ti si grof – možemo biti ravnopravni. Sve ti prepuštam. Na svijetu više nema žena za mene.

ISTVAN

Zaboravili ste da smo se trebali tući, gospodine barune. Vi ste me uvrijedili. Volim samo svog učitelja, Kneza tame.

SAKALYI

Ne – neću se tući. Dosta je nesreće. Dosta mi je svega ovoga. Gotovo je.

Puca sebi u sljepoočicu. Krik u salončiću. Barunica pada.

DE ESTRADA

Me cago en la barba del Belzebubo. Osjećam miris badema. Barunica je progutala cijankalij. Spasimo je. A, uostalom, svejedno. I ja prelazim u pakao.

BALEASTADAR

O, ne! Nisam specijalist za bračne trokute. Drugi put ti neće uspjeti, Józio. Zavođenje žene ne oprašta ni sâm Belzebub.

Puca u Don Joséa, koji se svaljuje na pragu pakla, licem prema sceni.

RIO BAMBA

Previše leševa, tako mi Belzebuba! Pucaju kao u streljani. Mi, stari ljudi Mordovara, bježimo dok ima vremena. Ovuda. Dođi, Julijo, i ti, stara teto. Tu smo potpuno suvišni.

Bježe ulijevo.

TETA *bježeći*

Budi velik do kraja, Istvančiću. Ja to više ne mogu gledati. Prestara sam za te vaše nove smjerove.

Nestaju slijeva. Krystyna kao luda prilazi Istvanu.

KRYSTYNA

Ja te nikada neću ostaviti. Na najvišim visinama – u životu ili umjetnosti – bit ću tvoja. Želim ti samo služiti. Ne brinem se za sebe.

BALEASTADAR

Istvan više ne treba žene, niti bilo što

drugo. On je gotov. Možete se pozabaviti sređivanjem rukopisa – a zapravo: strojopisa. Sve kompozicije, koje je trebao stvoriti, već je stvorio – počinjući od sonate opus jedan, sve do homo... kako da kažem: hiperhomogenih u svojim bezdanim komplikacijama i gotovo hipnagogičkih ultramadrigala i interlubrika – sve je tu. O, ta hrpa papira, sve su to posmrtna djela – oeuvres posthumes^{XXIV} – zapisana na stroju za bilježenje improvizacije. Ali to nisu bile improvizacije – to su djela rođena iz prostornih koncepcija u drugoj dimenziji.

KRYSTYNA

Kako to? Posmrtna?

BALEASTADAR

Zar ne vidite da je to truplo? Sada ćemo organizirati tournée i ja ću sve to izvesti. Jer, iako nisam stvaralac, kao pijanist za sto gradi nadmašujem Paderewskog^{XXV} i Artura Rubinsteina, baš kao i sve druge. Te stvari nitko ne uspijeva svirati, osim mene. Ni on sâm, sa svom svojom tehnikom, ne može to pokrenuti. Odsvirao je samo onoliko koliko je bilo potrebno da se približno zabilježi. Međutim, to treba mettre à point^{XXVI}, izvesti ritmički, shvaćate? Vi ste, čini se, prilično muzikalni?

Istvan stoji nepomičan.

KRYSTYNA

Da – malo sam učila.

BALEASTADAR

U redu. Pomoći ćete mi. Riječ je o brdima eksplozivnog materijala, o posljednjim bljeskovima individualnog dijabolizma. Još za trenutak moguće je, makar samo u

XXIV (fr.) – posmrtna djela.

XXV Ignacy Jan Paderewski (1860-1941), polj. pijanist, skladatelj i političar. 1919. premijer Republike Poljske.

XXVI (fr.) – doraditi, usavršiti.

umjetničkim dimenzijama, ispremiješati san čovječanstva uspavanog u društvenom blagostanju. Jer, ti zločini u ime klasa zaposlenih, to nije moja specijalnost. To nisu pravi zločini – to je vrag će ga znati što. Hajde – uhvatite se posla. (*Krystyna se udubljuje u hrpu papira, potpuno rastresena.*) A ja ću sada za probu izvesti čuvenu Belzebubovu sonatu. Tako se potvrdila najgluplja mordovarska legenda. (*Ide prema glasoviru i počinje svirati ono što je Istvan svirao na kraju II. čina. Svira sjajno, s pokretima tipičnim za pomahnitala pijanista. Tijekom pianissima govori*) Vrhunac ironije, moguć samo u naša podla vremena: Belzebub, Knez tame, završava kao pijanist!

Istvan se okreće kao automat, odlazi u dubinu i izlazi nalijevo.

KRYSTYNA nemirno

Zašto je izišao? Kuda je otišao?

BALEASTADAR tiho svirajući

Ne može podnijeti da sviram bolje od njega. A kao drugo, muči ga što zna da bez mene ne bi stvorio baš ništa.

Strašan krik iza scene. Baleastadar svira furiozno. Otvara se purpurni zastor u dubini. U paklu nastaje crveni mrak. U dubini vidi se brdo Czikla: stjenoviti vrh s prugama snijega kao u I. činu – samo sada u svjetlu zalazećeg sunca. Dolje nisko šume. U prvom planu crn otvor usred bjelkastih hrpa kamenja. Na pozadini otvora vidi se Istvan koji visi obješen za tregere na smrekinu drvetu. Sa strane, oprezno, lešu se približavaju: Teta, Rio Bamba, Baka, i skidaju ga.

BALEASTADAR ustajući od glasovira

Sada vidite, gospođo, zašto sam govorio da su njegova djela posmrtna. Ne moramo žalovati za njim. I tako više ne bi mogao živjeti. Potrošio se, a što je najvažnije, prekomponirao se skroz-naskroz – od njega ništa nije ostalo. Objesio se već kao leš. Možemo zaboraviti druge umjetnosti.

Nema ništa demoničnije od ovoga (*pokazuje hrpu papira*), iz njih nećemo ništa izvući. (*Lakajima*) A sada, lude, živo! Dajte kofer. Još stignemo na budimpeštanski express koji staje u Uj-Mordovaru u šest i petnaest. Putujemo na posljednju svjetsku turneju, a onda – gotovo je s Belzebubom.

26. VI. 1925.

PS. Autor naglašava da se ne slaže s novom ortografijom. /Bilj. aut./

S poljskog preveo DALIBOR BLAŽINA

Lakaji s ludom brzinom pružaju kofer u koji Baleastadar i Krystyna počinju ubacivati papire.

KRYSTYNA

O, moj Kneže tame! Samo tebe volim. Sada me nećeš odbaciti. Evo nekog ronda za dva glasovira – zajedno ćemo ga svirati.

BALEASTADAR

Dobro – vidjet ćemo. Noćas ćete položiti ispit preda mnom. A što se tiče ljubavi, to ćemo još vidjeti. Trenutno su mi se erotski problemi ogadili.

KRYSTYNA

Ah! Dobro, dobro – ja na sve pristajem. Samo više ne bih podnijela te mordovarske štimunge. Moram otputovati odatle i početi istinski živjeti.

BALEASTADAR

U redu, slažem se – pa što onda hoćeš! Pa putujemo zajedno. (*Grupi Mordovaraca u dubini koji stoje nad Istvanovim lešom*) Doviđenja! Ali nemojte tamo stvoriti novu legendu. Idući put neće se ostvariti tako lako.

Odlazi nalijevo, za njim Krystyna, za njima šestorica Lakaja vuku kofer. Mordovarci mašu maramama. Daleki pisak lokomotive. U daljini tuku zvona. Izlaze lijevim vratima pakla.

Zastor